Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου

Η μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Τόμος 2ος

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 1 21/7/2020 12:15:27 μμ

Βιβλίο μαθητή στα Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου

Η μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Το βιβλίο μαθητή για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών της Γ΄ Γυμνασίου βασίστηκε στο Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Γ΄ Γυμνασίου «Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Από το τοπικό στο οικουμενικό», που επιμελήθηκαν οι Γ. Στριλιγκάς, Γ. Παπαδόπουλος, Αρ. Αρσενάκης και Μ. Χατζηαποστόλου, στο Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Α΄ Γυμνασίου, «Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Πορεία και ανάπτυξη», που επιμελήθηκαν οι Ό. Γριζοπούλου,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 2 21/7/2020 12:15:27 μμ

Π. Υφαντής, Β. Γώγου και Α. Μπάρλος, στο Βιβλιο της Γ΄ Γυμνασίου «Θέματα από την Ιστορία της Εκκλησίας» των Στ. Καραχάλια, Π. Μπράτη, Δ. Πασσάκου και Γ. Φίλια, στο Βιβλίο της Α΄ Λυκείου «Ορθόδοξη Πίστη και Λατρεία» των Χ. Γκότση, π. Γ. Μεταλληνού, Γ. Φίλια, και σε σύγχρονα δημοσιευμένα γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.

Δημιουργήθηκε με την ευθύνη της άμισθης Επταμελούς Επιστημονικής Επιτροπής, η οποία συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ στις 19/12/2019 με σκοπό:

Α) Την εισήγηση για την πλήρη συμμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών με τις αποφάσεις του Σ.τ.Ε., για

το χρονικό διάστημα που θα απαιτηθεί μέχρι τη συγγραφή και εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και του αντιστοίχου διδακτικού υλικού για το μάθημα των Θρησκευτικών.

Β) Την εισήγηση σχετικά με τους τρόπους και τις μεθόδους εφαρμογής των αποφάσεων του Σ.τ.Ε., του ΕΔΔΑ και της ΑΠΔΠΧ, όσον αφορά στις υπόλοιπες πτυχές των αποφάσεων αυτών που συνδέονται με το μάθημα των Θρησκευτικών, με έμφαση στη διατήρηση της υποχρεωτικότητας του μαθήματος και στη διαδικασία απαλλαγής των μαθητών/ μαθητριών.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 4 21/7/2020 12:15:27 μμ

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Μπάμπης Πυλαρινός (Zante / Ακρυλικό σε καμβά).

Την ευθύνη για την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου είχε ως μέλος της επιτροπής η Ξανθή Αλμπανάκη.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 5 21/7/2020 12:15:27 μμ

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ενιαίας Ενταξιακής Εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 6 21/7/2020 12:15:27 μμ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου

Βιβλίο Μαθητή

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
ΑΘΗΝΑ

21-0203_g_g_thriskeutika_1-51_28b.indd 7 21/7/2020 2:41:16 μμ

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 8 21/7/2020 12:15:27 μμ

Ε΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Η Ορθόδοξη Εκκλησία σε διάλογο με τον δυτικό Χριστιανισμό

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

IV. «ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΕΝΩΣΕΩΣ»: ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ

i. Η αρχιερατική προσευχή του Ιησού: «Ἵνα πάντες ἓν ὦσι» (Ιω. 17, 21)

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 5 21/7/2020 12:15:27 μμ

ii. Άρση αναθεμάτων Ορθοδόξων και Καθολικών (1965)
iii. Κοινή Διακήρυξη Καθολικών Ορθοδόξων (2006)
iv. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών
v. Θεολογικοί διάλογοι

V. «ΕΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ ΕΥΛΟΓΕΙΤΕ ΤΟΝ ΘΕΟΝ»: ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

i. Αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, ψηφιδωτό, υαλογραφία (βιτρό), μουσική
ii. Η Κυριακάτικη Λειτουργία
iii. Λατρευτική παράδοση (Βάπτισμα, Χρίσμα, Ευχαριστία)

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 6 21/7/2020 12:15:27 μμ

IV. «Υπέρ της των πάντων ενώσεως»: Το αίτημα της ενότητας

i. Η αρχιερατική προσευχή του Ιησού: «Ἵνα πάντες ἓν ὦσι» (Ιω. 17, 21)

«[…] ώστε να είναι όλοι ένα, όπως εσύ, Πατέρα, είσαι ενωμένος μ' εμένα κι εγώ μ' εσένα. Να είναι κι αυτοί ενωμένοι μ' εμάς, κι έτσι ο κόσμος να πιστέψει ότι μ' έστειλες εσύ».

Ιω. 17, 21

ii. Άρση αναθεμάτων Ορθοδόξων και Καθολικών (1965)

«Μέχρι τη σύγκληση της Β΄ Βατικανής Συνόδου στη Ρώμη (1962-1965) δεν είχε σημειωθεί ούτε ένα βήμα προσέγγισης Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών. Η Β΄ Βατικανή

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 7 21/7/2020 12:15:27 μμ

Σύνοδος, όμως, τόνισε την ανάγκη να εγκαινιασθεί ο διάλογος με την Ορθόδοξη Εκκλησία. Στο πλαίσιο αυτό, το 1964 συναντήθηκαν στα Ιεροσόλυμα ο Πάπας Παύλος ΣΤ΄ και ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας Α΄. Οι δύο πνευματικοί ηγέτες προσευχήθηκαν μαζί, ώστε η συνάντησή τους αυτή να αποτελέσει την αρχή για ουσιαστικό διάλογο μεταξύ των δύο Εκκλησιών. Αργότερα (1967 και 1968) αντάλλαξαν επισκέψεις σε Ρώμη και Κωνσταντινούπολη. Σε ένδειξη καλής θέλησης, οι δύο Εκκλησίες αποφάσισαν να άρουν (καταργήσουν) τα αναθέματα που είχαν επιβληθεί κατά το Σχίσμα του 1054 μ.Χ. το 1965».

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ., Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 8 21/7/2020 12:15:27 μμ

Η ιστορική συνάντηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα και του Πάπα Παύλου στα Ιεροσόλυμα, 1964

iii. Κοινή Διακήρυξη Καθολικών Ορθοδόξων (2006)

« – […] Η συνάντηση μας μακάρι να είναι σημείο και ενθάρρυνση όλων μας για να συμμεριζόμαστε τα ίδια αισθήματα και τις ίδιες διαθέσεις αδελφοσύνης, συνεργασίας και

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 9 21/7/2020 12:15:28 μμ

κοινωνίας μέσα από την αγάπη και την αλήθεια. Το Άγιο Πνεύμα είθε να μας οδηγήσει στην προετοιμασία της μεγάλης ημέρας της αποκαταστάσεως της πλήρους ενότητας, όταν και όπως το θελήσει ο Θεός. Τότε θα μπορέσουμε να ευφρανθούμε και να αγαλλιασθούμε αληθινά.

– Προτρέπουμε τους πιστούς μας να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία αυτή μέσω της προσευχής και μέσω σημαντικών ενεργειών.

– Ως Ποιμένες δε μπορούμε να αγνοήσουμε την έξαρση της εκκοσμίκευσης, της σχετικοκρατίας ή και του μηδενισμού, ιδιαίτερα στον δυτικό κόσμο. Για το λόγο αυτό οφείλουμε να ενισχύσουμε την συνεργασία και την κοινή μαρτυρία μας προς πάντα τα έθνη.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 10 21/7/2020 12:15:28 μμ

– Αξιολογήσαμε θετικά την πορεία για τη διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πρωταγωνιστές της μεγάλης αυτής πρωτοβουλίας ασφαλώς θα λάβουν υπόψη όλα όσα άπτονται του ανθρώπινου προσώπου και των αναπαλλοτρίωτων δικαίων του, ιδιαίτερα την θρησκευτική ελευθερία, η οποία είναι απόδειξη και εγγύηση του σεβασμού κάθε άλλης ελευθερίας.

– Ρωμαιοκαθολικοί και Ορθόδοξοι καλούνται να αναλάβουν από κοινού δράση υπέρ του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, κάθε ανθρώπου που πλάστηκε κατ' εικόνα και καθ΄ ομοίωσιν Θεού, όπως και υπέρ της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ανάπτυξης.

– Θέλουμε πρωτίστως να διακηρύξουμε ότι ο φόνος αθώων στο όνομα του Θεού είναι προσβολή

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 11 21/7/2020 12:15:28 μμ

προς Αυτόν και προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Οφείλουμε να δεσμευθούμε όλοι για μια ανανεωμένη διακονία του ανθρώπου και για την προστασία της ανθρώπινης ζωής, κάθε ανθρώπινης ζωής.

– Σήμερα, μπροστά στους μεγάλους κινδύνους για το φυσικό περιβάλλον, θέλουμε να εκφράσουμε την αγωνία μας ως προς τις αρνητικές συνέπειες για την ανθρωπότητα και για όλη τη δημιουργία μιας άνευ ορίων οικονομικής και τεχνολογικής προόδου».

Κοινή διακήρυξη Πατριάρχου Βαρθολομαίου και Πάπα Βενεδίκτου, Κωνσταντινούπολη, 30-11-2006

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 12 21/7/2020 12:15:28 μμ

iv. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών

«Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών (Π.Σ.Ε.) είναι ένα συγκεκροτημένο, διαχριστιανικό, σώμα αποτελούμενο από 345 Εκκλησίες-μέλη, προερχόμενες από 110 χώρες και εκπροσωπώντας σχεδόν 500 εκ. ανθρώπους, το οποίο ιδρύθηκε το 1948 στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας. Έκτοτε έχουν πραγματοποιηθεί 10 Γενικές Συνελεύσεις. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες, εκτός της Εκκλησίας της Γεωργίας και της Βουλγαρίας που αποχώρησαν από το Συμβούλιο το 1997 και 1998 αντίστοιχα, συμμετέχουν πλήρως στο σύνολό τους, χωρίς ωστόσο ν' αποδέχονται

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 13 21/7/2020 12:15:28 μμ

την ισότητα των ομολογιών και χωρίς να επιδιώκουν την ενότητα μέσα από ένα σχήμα δογματικής διομολογιακής προσαρμογής. Η βάση της ενότητας είναι «η εν τοις μυστηρίοις τηρουμένη και βιουμένη εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία ενότης της πίστεως», σύμφωνα με το επίσημο κείμενο.

Το Συμβούλιο δεν είναι και σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να λειτουργεί ή να δρα ως υπερ-Εκκλησία. Σκοπός του Συμβουλίου είναι να φέρνει τις Εκκλησίες μέλη σε ζώσα επαφή και συνεχή θεολογικό διάλογο, καθώς οι ίδιες οι Εκκλησίες είναι αυτές που θα επιτύχουν ή όχι εξ ιδίων πρωτοβουλιών την ενότητα, και όχι το Π.Σ.Ε. αυτό καθ' αυτό, το οποίο δεν έχει καμία αρμοδιότητα ούτε να επιβάλλει, ούτε να υποχρεώνει συμβατές συμφωνίες στις Εκκλησίες μέλη και το

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 14 21/7/2020 12:15:28 μμ

οποίο σε τελική ανάλυση συγκροτείται από τις ίδιες τις Εκκλησίες. Όλα τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν το λεγόμενο άρθρο βάση του καταστατικού χάρτη λειτουργίας του Π.Σ.Ε.

Ειδικότερα η Οικουμενική Κίνηση λοιπόν με κυριότερους θεσμικούς φορείς το Π.Σ.Ε. και την Διάσκεψη των Ευρωπαϊκών Εκκλησιών (Κ.Ε.Κ.) εκφράζει την προσπάθεια υπέρβασης του χριστιανικού σχίσματος. Μία όμως αντικειμενική δυσκολία είναι ότι το Συμβούλιο συγκροτείται από Εκκλησίες που διέπονται από διαφορετικές εκκλησιολογικές αρχές, κουλτούρες και παραδόσεις».

π. Αυγουστίνου Μπαϊραχτάρη, Σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών κατά την προσυνοδική φάση

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 15 21/7/2020 12:15:28 μμ

ν. Θεολογικοί διάλογοι

«Η Εκκλησία μας ανταποκρινομένη στο χρέος να μαρτυρεί την αλήθεια και την αποστολική της πίστη, αποδίδει μεγάλη σημασία στον διάλογο κυρίως με τους ετεροδόξους Χριστιανούς. Με τον τρόπο αυτό και ο λοιπός χριστιανικός κόσμος γνωρίζει ακριβέστερα τη γνησιότητα της Ορθοδόξου Παραδόσεως, την αξία της πατερικής διδασκαλίας, τη λειτουργική εμπειρία και την πίστη των Ορθοδόξων. Οι διάλογοι πού διεξάγει η Ορθόδοξος Εκκλησία δεν σημαίνουν ποτέ συμβιβασμό σε ζητήματα πίστεως».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 16 21/7/2020 12:15:28 μμ

11η Συνάντηση Διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών, Πάφος, 2009

«Οι διμερείς θεολογικοί διάλογοι πού διεξάγει σήμερα η Εκκλησία μας είναι οι θεολογικοί διάλογοι: α) με τους Παλαιοκαθολικούς, β) με τους Μη-Χαλκηδονίους, γ) με τους Ρωμαιοκαθολικούς, δ) με τους Αγγλικανούς, ε) με τους Λουθηρανούς και στ) με τους Μεταρρυθμισμένους. Από αυτούς οι σημαντικότεροι θεολογικοί διάλογοι πού ελκύουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των Ορθοδόξων, ευρισκόμενοι μάλιστα και στο διεθνές προσκήνιο

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 17 21/7/2020 12:15:28 μμ

του σύγχρονου θεολογικού και οικουμενικού προβληματισμού, είναι οι διμερείς θεολογικοί διάλογοι με τούς Παλαιοκαθολικούς, με τις Μη-Χαλκηδόνιες Εκκλησίες της Ανατολής και με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία».

Μαρτζέλος, Γ., Οι θεολογικοί διάλογοι σήμερα: το μήνυμα, η αξία και η προοπτική τους

«Το να συναντηθούμε, και να κοιτάξει ο ένας το πρόσωπο του άλλου, το να ανταλλάξουμε τον ασπασμό της ειρήνης, το να προσευχηθούμε ο ένας για τον άλλο, αποτελούν ουσιαστικές διαστάσεις της πορείας εκείνης προς την αποκατάσταση της πλήρους κοινωνίας προς την οποίαν τείνουμε. Όλα αυτά προηγούνται και συνοδεύουν σταθερά εκείνη την άλλη ουσιαστική

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 18 21/7/2020 12:15:28 μμ

διάσταση αυτής της πορείας που είναι ο θεολογικός διάλογος. Ένας αυθεντικός διάλογος είναι πάντα μεταξύ προσώπων με ένα όνομα, με μία όψη, με μία ιστορία, και όχι μόνο ανταλλαγή ιδεών».

Πάπας Ρώμης Φραγκίσκος, Ομιλία κατά τη Θεία Λειτουργία στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, 30 Νοεμβρίου 2014

Δραστηριότητες

1. Διερευνήστε τι ακριβώς έγινε το 1054. Σκεφτείτε, πρώτα ατομικά και έπειτα ομαδικά, γιατί η άρση των αναθεμάτων του 1054 είναι σπουδαίο γεγονός, αν και δεν ακύρωσε το σχίσμα μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών. Ζητήστε και καταγράψτε

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 19 21/7/2020 12:15:28 μμ

τις απόψεις σας και στη συνέχεια παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης αιτιολογώντας τις απόψεις σας.

2. Κάνοντας σύσκεψη της τάξης, προτείνετε ένα επιπλέον θέμα που κατά τη γνώμη σας θα μπορούσε να περιληφθεί στην κοινή Διακήρυξη Ορθοδόξων και Καθολικών και του 2006. (Σημείωση: Το κείμενο που παρατίθεται είναι απόσπασμα.)

3. Σε συνεργασία με καθηγητές/τριες Ξένων Γλωσσών ας προσπαθήσουμε να μεταφράσουμε την αρχιερατική προσευχή του Ιησού, Ιω. 17, 21 από τα ελληνικά στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά και το αντίθετο.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 20 21/7/2020 12:15:28 μμ

V. «Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν»: Λατρεία και τέχνη στην Ανατολή και στη Δύση

i. Αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, ψηφιδωτό, υαλογραφία (βιτρό), μουσική

Η χριστιανική αρχιτεκτονική

Αρχικά οι χριστιανοί τελούσαν τη λατρεία τους σε ιδιωτικές κατοικίες πιστών. Όταν αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός τους, συγκεντρώνονταν σε μεγαλύτερες αίθουσες, τον **ευκτήριο οίκο** ή **κυριακό** (οίκος αφιερωμένος στον Κύριο). Στη διάρκεια των διωγμών φαίνεται ότι τελούσαν περιοδικά τη Θ. Ευχαριστία και στις **κατακόμβες**. Μετά το τέλος των διωγμών (4ος αιώνας) κατασκεύασαν μεγαλόπρεπους ναούς στον τύπο της **βασιλικής**. Την ίδια περίοδο έκτισαν και μικρούς στρογγυλούς

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 21 21/7/2020 12:15:28 μμ

ναούς με θόλο ή τρούλο. Από τον 6ο αιώνα οι Βυζαντινοί άρχισαν να συνδυάζουν τεχνοτροπίες και να καινοτομούν αρχιτεκτονικά. Αποτέλεσμα ήταν η επινόηση ενός νέου τύπου ναού, της βασιλικής με θόλο-τρούλο.

Βαπτιστήριο χριστιανικής οικίας στη Δούρα Ευρωπό, αρχές 3ου αι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 22 21/7/2020 12:15:28 μμ

Κατακόμβη Αγίας Πρίσκιλλας, Ρώμη

Σημαντική αλλαγή στα αρχιτεκτονικά δεδομένα έφερε η κατασκευή του ναού της Αγίας του Θεού Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη. Η σημαντικότερη καινοτομία του ήταν τα τέσσερα σφαιρικά τρίγωνα, τα οποία συναντώνται στην οροφή σχηματίζοντας μία στεφάνη, στην οποία στηρίζεται ο τρούλος. Επιπλέον, προστέθηκε στο ανατολικό άκρο μία κόγχη (ιερό βήμα), ενώ

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 23 21/7/2020 12:15:28 μμ

στο δυτικό ο νάρθηκας ή πρόναος. Από τον 9ο αιώνα εμφανίστηκε ένας νέος τύπος, ο εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο, που επικράτησε μέχρι και τον 13ο αιώνα. Από την περίοδο αυτή στον ναό αποδόθηκαν και έντονα συμβολικά στοιχεία. Το μέγεθος των ναών και ο εικονογραφικός πλούτος μεταβάλλονταν ανάλογα με την οικονομική και πολιτική κατάσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Κατά την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, εξαιτίας των δύσκολων πολιτικών και θρησκευτικών συνθηκών, κτίστηκαν μικρότεροι ναοί. Στα νεώτερα χρόνια, μετά τη συγκρότηση εθνικών κρατών στη Βαλκανική χερσόνησο και ευρύτερα, κατασκευάστηκαν νέοι μεγάλοι ναοί. Σήμερα οι ναοί χτίζονται με πρότυπο κυρίως τους διάφορους βυζαντινούς τύπους.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 24 21/7/2020 12:15:28 μμ

Η Βασιλική του Αγίου Δημητρίου, Θεσσαλονίκη, 5ος αι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 25 21/7/2020 12:15:28 μμ

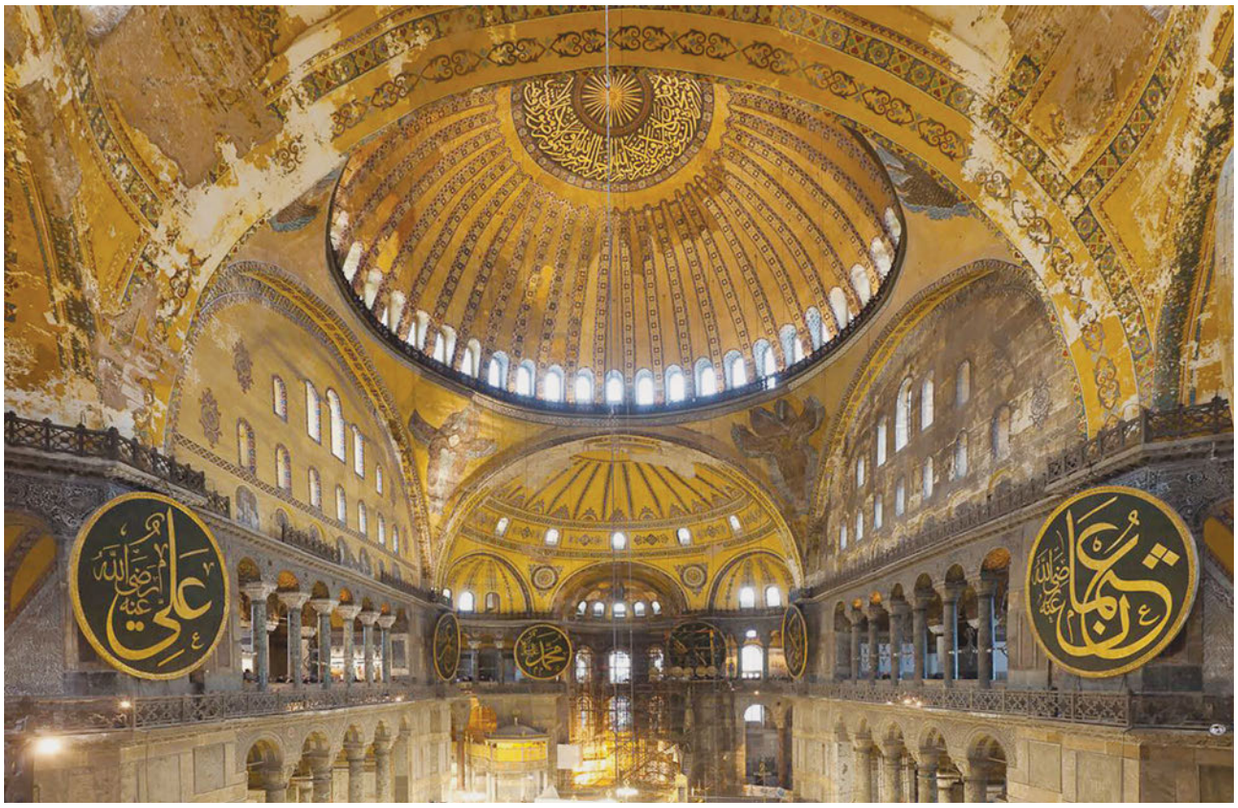

Ροτόντα, Θεσσαλονίκη, 4ος αι.

Μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 11ος αι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 26 21/7/2020 12:15:29 μμ

Ο ναός της Αγίας Σοφίας, Κωνσταντινούπολη, 6ος αι.

Στη Δύση, από τον 11ο αιώνα, αποκρυσταλλώθηκαν δύο νέοι τύποι ναών: ο ρομανικός και ο γοτθικός. Ο ρομανικός πρωτοεμφανίστηκε στη Γαλλία, έχοντας ως χαρακτηριστικό του τις πολλές στρογγυλές αψίδες. Ο γοτθικός δημιουργήθηκε στην ίδια χώρα εκατό χρόνια αργότερα, έχοντας ως χαρακτηριστικό του τις πολλές αιχμηρές αψίδες,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 27 21/7/2020 12:15:29 μμ

τα μεγάλα παράθυρα με υαλογραφήματα (βιτρό) και τον πολύ ψηλό αιχμηρό θόλο. Κατά τον 15ο αιώνα, με τη σταδιακή επικράτηση της Αναγέννησης, αναβίωσαν στοιχεία και ρυθμοί της κλασικής και ελληνορωμαϊκής αρχιτεκτονικής παράδοσης, ενώ το ύφος βασίστηκε στη λογική. Τον 17ο αιώνα, με αφετηρία την Ιταλία, θα επικρατήσουν τα στοιχεία μπαρόκ με κύρια χαρακτηριστικά την εκφραστική ελευθερία και την επιτηδευμένη διακόσμηση, ενώ υπερτονίστηκε το δραματικό ύφος προκειμένου να προκληθεί η συναισθηματική συμμετοχή των πιστών στα τελούμενα εντός του ναού. Τον 18ο αιώνα - αρχές 19ου αιώνα κτίστηκαν ναοί επηρεασμένοι από το πνεύμα του νεοκλασικισμού. Τον 20ό αιώνα κατασκευάστηκαν νέοι σύμφωνα με το ρεύμα του μοντερνισμού, ενώ σήμερα

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 28 21/7/2020 12:15:29 μμ

οι αρχιτέκτονες δοκιμάζουν και πειραματίζονται με νέες τεχνικές και υλικά σε μια προσπάθεια να ενσωματώσουν τον αστικό και μεταμοντέρνο τρόπο ζωής και τις σύγχρονες ανάγκες και ανησυχίες των χριστιανών της Δύσης.

Αβαείο Μούρμπαχ, ναός ρομανικού τύπου, 12ος αι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 29 21/7/2020 12:15:29 μμ

Η Παναγία των Παρισίων, ναός γοτθικού τύπου, Παρίσι, 13ος αι.

Ο ναός του Αγίου Πέτρου, αναγεννησιακός τύπος, Ρώμη, 16ος αι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 30 21/7/2020 12:15:29 μμ

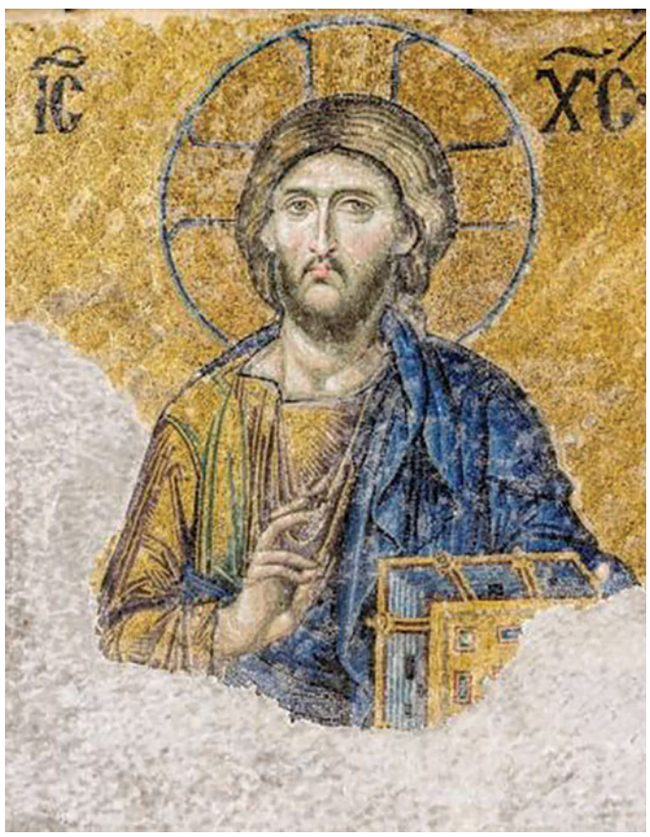
Η χριστιανική ζωγραφική, γλυπτική, υαλογραφία (βιτρό)

Οι χριστιανοί από τους πρώτους αιώνες χρησιμοποίησαν τις εικαστικές τέχνες για να εκφράσουν την πίστη τους. Στην Ανατολή η χριστιανική ζωγραφική εκκινώντας από την ελληνιστική και ρωμαϊκή παράδοση διαμορφώθηκε σταδιακά γνωρίζοντας την αποκορύφωσή της από τον 10ο έως τον 14ο αιώνα. Έκτοτε καθιερώθηκε μια συγκεκριμένη τεχνοτροπία που παραμένει ζωντανή μέχρι σήμερα.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 31 21/7/2020 12:15:29 μμ

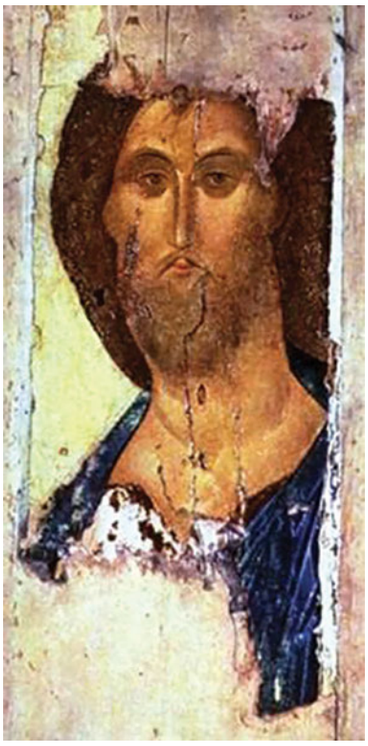

Ιησούς Χριστός, εγκαυστική εικόνα, Σινά, 6ος αι.

Ιησούς Χριστός, ψηφιδωτό, Αγία Σοφία Κων/λης, 13ος αι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 32 21/7/2020 12:15:29 μμ

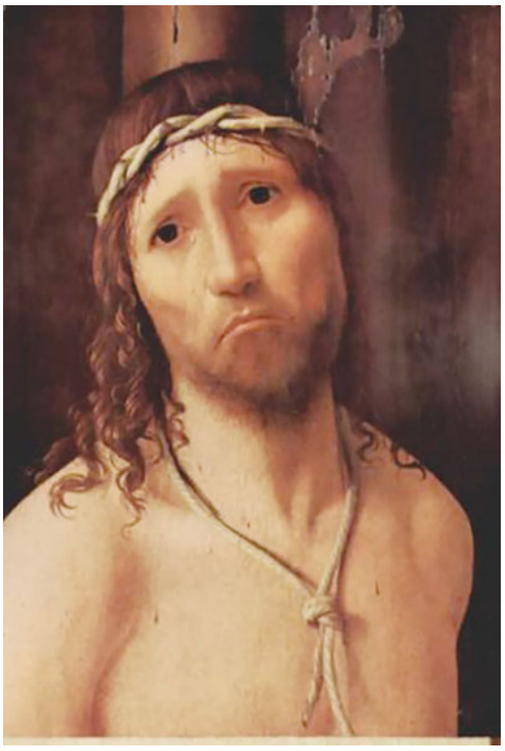

Ιησούς Χριστός, Α. Ρουμπλιόφ, ρώσικη εικόνα, 15ος αι.

Ιησούς Χριστός, Θεοφάνης ο Κρης, 16ος αι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 33 21/7/2020 12:15:30 μμ

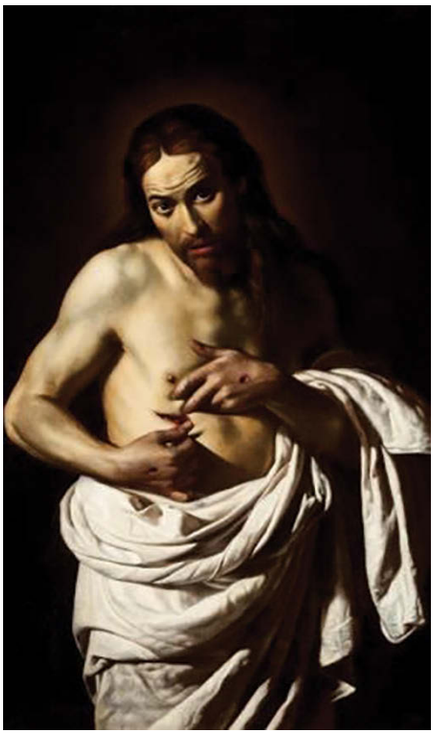

Ο Χριστός στη στήλη. Αντονέλλο ντα Μεσίνα, 15ος αι.

Χριστός Σωτήρας, Δ. Θεοτοκόπουλος, 1600

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 34 21/7/2020 12:15:30 μμ

Ο Χριστός δείχνει την πληγή, Καραβάτζιο, 17ος αι.

Βάπτιση του Χριστού, σύγχρονη τέχνη, St Edmunds, Tyseley

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 35 21/7/2020 12:15:30 μμ

Μωυσής, Μιχαήλ Άγγελος, Ρώμη, 1515

Βιτρό στην Παναγία της Σαρτρ στη Γαλλία

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 36 21/7/2020 12:15:30 μμ

Στη Δύση η ζωγραφική ακολούθησε διαφορετικό δρόμο, κυρίως από την εποχή της Αναγέννησης και εξής, και συνδέθηκε με τις ανησυχίες των καλλιτεχνών και τα νέα ρεύματα κάθε εποχής. Η εξέλιξη αυτή συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Στον ίδιο γεωγραφικό χώρο πέρα από τη ζωγραφική αναπτύχθηκε και η γλυπτική ως μορφή θρησκευτικής τέχνης, ενώ από τον 12ο αιώνα και εξής χρησιμοποιήθηκε και η τεχνική της υαλογραφίας (βιτρό), τέχνες που γνώρισαν την ίδια εξέλιξη με τη δυτική ζωγραφική.

Η χριστιανική μουσική

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των χριστιανών είναι η χρήση ύμνων στη λατρεία τους. Οι ύμνοι σε όλες τις χριστιανικές Εκκλησίες εκτελούνται με την ανθρώπινη φωνή. Στην Ανατολή η εκκλησιαστική υμνωδία

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 37 21/7/2020 12:15:30 μμ

(ποίηση και μέλος) διαμορφώθηκε κατά τους οκτώ πρώτους χριστιανικούς αιώνες σε συνέχεια της αρχαίας ελληνικής παράδοσης. Από τότε μέχρι σήμερα επικρατεί η μονοφωνική ψαλμωδία.

Στη Δύση από τον 9ο αιώνα η μονοφωνική αντικαταστάθηκε από την πολυφωνική μουσική και συνδυάστηκε και με τη συνοδεία του εκκλησιαστικού οργάνου και από τον 17ο αιώνα κι άλλων μου Χειρόγραφο βυζαντινής μουσικής γραφής σικών οργάνων. Στη Δύση κυριάρχησε από τον 4ο αιώνα μέχρι τον 6ο αιώνα το λεγόμενο Αμβροσιανό μέλος (μονοφωνικό, στηριγμένο στην εκκλησιαστική μουσική της Ορθόδοξης Ανατολής), ενώ από τον 6ο μέχρι τον 9ο αιώνα το λεγόμενο γρηγοριανό μέλος (μονοφωνικό, στηριγμένο στο Αμβροσιανό μέλος, νέος καθορισμός ύμνων με συνολική

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 38 21/7/2020 12:15:30 μμ

ισχύ για όλη τη Δυτική Εκκλησία). Στα χρόνια της Μεταρρύθμισης ο Μαρτίνος Λούθηρος διαμόρφωσε ένα δικό του τρόπο ψαλμωδίας που επικράτησε στις Προτεσταντικές Εκκλησίες. Στην Καθολική Εκκλησία επικράτησε ο τύπος της Missa (Λειτουργία) και μέχρι τη Β΄ Βατικανή Σύνοδο ψαλλόταν υποχρεωτικά στα Λατινικά. Από τη Σύνοδο και μετά υπήρξε ελευθερία στην επιλογή της μουσικής και των ύμνων.

Χειρόγραφο βυζαντινής μουσικής γραφής

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 39 21/7/2020 12:15:30 μμ

ii. Η Κυριακάτικη Λειτουργία

Η Κυριακή είναι αφιερωμένη στον Κύριο Ιησού Χριστό από όλους τους χριστιανούς. Σε αυτή, από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, τελούνταν η Θ. Ευχαριστία, που αποτελούσε το κέντρο της λατρευτικής ζωής των πιστών. Σταδιακά αναπτύχθηκαν συγκεκριμένοι τελετουργικοί τύποι.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία κάθε Κυριακή τελείται η Θ. Λειτουργία του Ιωάννη του Χρυσοστόμου, με εξαίρεση πέντε Κυριακές της Μ. Τεσσαρακοστής και άλλες πέντε ημέρες, όπου τελείται η Θ. Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου. Αποτελείται από δύο μέρη: τη Λειτουργία των Κατηχουμένων και τη Λειτουργία των Πιστών, στην οποία δεσπόζει το μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 40 21/7/2020 12:15:30 μμ

Στην Καθολική Εκκλησία τελείται κάθε Κυριακή η Λειτουργία (λατ.: Missa). Ενώ μέχρι τον 16ο αιώνα υπήρχαν διάφορα τυπικά, μετά την Σύνοδο του Τριδέντου καθιερώθηκε η τέλεση ενός και μόνου τύπου, πάντα στα Λατινικά. Το τυπικό αυτό άλλαξε μετά τη Β΄ Βατικανή Σύνοδο, οπότε και επιτράπηκε μια ελευθερία στην επιλογή ύμνων. Εξακολουθεί πάντως η Λειτουργία σήμερα να χωρίζεται σε δύο μέρη: την Ακολουθία του Λόγου και την Ακολουθία της Ευχαριστίας.

Στον Προτεσταντισμό κάθε Κυριακή τελείται Λειτουργία. Η μεγάλη διαφορά με την Ορθόδοξη και την Καθολική Εκκλησία είναι ότι σε πολλές Προτεσταντικές Ομολογίες δεν τελείται η Ευχαριστία, αλλά πραγματοποιείται μόνο το «Μυστήριο του λόγου», στο οποίο κυρίαρχη θέση

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 41 21/7/2020 12:15:30 μμ

έχει η ανάγνωση και ερμηνεία της Βίβλου. Η Ευχαριστία συνήθως λαμβάνει χώρα μία φορά τον μήνα. Τα τελευταία χρόνια λόγω του διαχριστιανικού διαλόγου πολλές Προτεσταντικές Εκκλησίες έχουν υιοθετήσει μια νέα αντίληψη για την Ευχαριστία και την τελούν κάθε Κυριακή.

iii. Λατρευτική παράδοση (Βάπτισμα, Χρίσμα, Ευχαριστία)

Το Βάπτισμα

Το Βάπτισμα είναι για τους χριστιανούς το μυστήριο ή η τελετή με την οποία ο άνθρωπος εισέρχεται στη χριστιανική Εκκλησία. Από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες το Βάπτισμα καθιερώθηκε να τελείται με τη χρήση νερού και στο όνομα του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία για το

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 42 21/7/2020 12:15:30 μμ

μυστήριο του Βαπτίσματος τηρεί την παράδοση της τριπλής κατάδυσης στο νερό, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιεί και το μυστήριο του Χρίσματος, με το οποίο ο πιστός δέχεται τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος. Στην Ανατολή ο νηπιοβαπτισμός φαίνεται πως καθιερώθηκε από τον 8ο περίπου αιώνα.

Στην Καθολική Εκκλησία σήμερα το μυστήριο του Βαπτίσματος τελείται με την επίχυση νερού στο κεφάλι του βαπτιζομένου, ανεξάρτητα από την ηλικία του. Το μυστήριο του Χρίσματος χορηγείται στα παιδιά από το 7ο ή 8ο έτος της ζωής τους, ακόμη κι αν έχουν βαπτιστεί ως νήπια, και τελείται πάντα από επίσκοπο.

Στις Προτεσταντικές Εκκλησίες η τελετή του Βαπτίσματος τελείται με κατάδυση στο νερό. Το Χρίσμα δε θεωρείται μυστήριο με την έννοια

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 43 21/7/2020 12:15:30 μμ

που του αποδίδουν οι Ορθόδοξοι και οι Καθολικοί και έχει περισσότερο τη σημασία μιας τελετής επιβεβαίωσης του Βαπτίσματος μέσα από μια δημόσια ομολογία της πίστης.

Βάπτισμα Ορθοδόξων στη Μαδαγασκάρη

Η Θεία Ευχαριστία

Η Θ. Ευχαριστία τελείται σχεδόν από όλους τους Χριστιανούς, αλλά έχει τεράστια σημασία και βαρύτητα για τους Ορθόδοξους και τους Καθολικούς σε αντίθεση με τους Προτεστάντες που διατηρούν μια διαφορετική κατανόηση.

Για τους Ορθοδόξους αποτελεί

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 44 21/7/2020 12:15:30 μμ

την καρδιά του Σώματος της Εκκλησίας και πρόγευση και βίωση των Εσχάτων, της Βασιλείας του Θεού. Με τη συμμετοχή τους στο μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας ενώνονται με τον Κύριο Ιησού Χριστό, καθώς και μεταξύ τους με ενότητα που σφυρηλατείται από την ειρήνη και την αγάπη. Ενωμένοι με όλους τους πιστούς με τον σύνδεσμο της ειρήνης και της αγάπης, ξαναγυρίζουν στον κόσμο, για να μαρτυρήσουν σε όλους τους ανθρώπους τον Χριστό. Επιπλέον, αποτελεί και τον βαθύτερο πυρήνα της συνοδικής λειτουργίας του εκκλησιαστικού σώματος και την αυθεντική βεβαίωση της Ορθοδοξίας της πίστης της Εκκλησίας. Στο μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας συμμετέχει ο πιστός που έχει βαπτιστεί, ακόμη κι αν είναι νήπιο.

«Η μετοχή εις την θείαν Ευχαριστίαν είναι πηγή αποστολικού

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 45 21/7/2020 12:15:30 μμ

ζήλου προς ευαγγελισμόν του κόσμου. Μετέχοντες της θείας Ευχαριστίας και προσευχόμενοι εν τη ιερά Συνάξει υπέρ της Οικουμένης, καλούμεθα νά συνεχίσωμεν την "λειτουργίαν μετά την Λειτουργίαν" και να δίδωμεν την μαρτυρίαν περί της αληθείας της πίστεως ημών ενώπιον Θεού και ανθρώπων, μοιραζόμενοι τας δωρεάς του Θεού μεθ' ολοκλήρου της ανθρωπότητος. [...] Ο Χριστός ως "ο Αμνός του Θεού" (Ιωάν. 1, 29) και ως "Άρτος Ζωής" (Ιωάν. 6, 48) προσφέρεται εις ημάς ως η αιωνία Αγάπη, ενώνων ημάς με τον Θεόν και προς αλλήλους. Μας διδάσκει να διανέμωμεν τα δώρα του Θεού και να προσφέρωμεν τον εαυτόν μας προς πάντας με χριστοειδή τρόπον».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 46 21/7/2020 12:15:30 μμ

«Κάθε τοπική Εκκλησία, προσφέρουσα την θεία Ευχαριστία, είναι η εν τόπω παρουσία και φανέρωση της Μιας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

*** * ***

Μετά τη Β΄ Σύνοδο του Βατικανού, η Καθολική Εκκλησία επανερμήνευσε δυναμικά και ανανέωσε τη θεολογία της για τη Θ. Ευχαριστία. Θέσεις της Καθολικής Εκκλησίας για τη Θεία Ευχαριστία:

«Η Θεία Ευχαριστία είναι το κατ' εξοχήν μυστήριο ενότητας-κοινωνίας όλων των βαπτισμένων. Από την Θεία Ευχαριστία γεννιέται η Εκκλησία ως κοινωνία προσώπων. Σ' αυτό το ιερό Μυστήριο έχουμε τη

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 47 21/7/2020 12:15:30 μμ

βαθιά εμπειρία ότι δεν ζούμε ως μεμονωμένα άτομα την πίστη μας, αλλά ως μέλη ενός σώματος, το οποίο ταυτόχρονα είναι Σώμα Χριστού και Εκκλησία. [...] Με την Ευχαριστία πραγματοποιείται η προοδευτική μας θέωση. Ο Κύριος Ιησούς Χριστός [...] έγινε άνθρωπος και ο άνθρωπος θεοποιήθηκε. Κι αυτό διότι, ενώ λαβαίνουμε τη Θεία Ευχαριστία σ' ένα ανθρώπινο σώμα, στην ψυχή λαβαίνουμε τον ίδιο τον Θεό. Είναι βέβαιο ότι στο μυστήριο αυτό επιτελείται η γαμήλια ένωση της Εκκλησίας με τον Χριστό. Όντως, ο πιστός, που λαβαίνει το Σώμα του Κυρίου, μετατρέπεται πραγματικά αυτός ο ίδιος στο Σώμα του Χριστού».

Εγκύκλιος Επιστολή της Συνόδου της Ιεραρχίας Ελλάδος, Το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, 2004

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 48 21/7/2020 12:15:30 μμ

Οι Προτεσταντικές Εκκλησίες δεν έχουν όλες μια κοινή κατανόηση της Θ. Ευχαριστίας. Οι περισσότερες την κατανοούν σαν μια τελετή ανάμνησης του Τελευταίου Δείπνου του Ιησού Χριστού με τους μαθητές του.

«Άρθρον 22ον, Περί των τελετών: […] Το Κυριακόν Δείπνον ή η Ευχαριστία είναι η τελετή της κοινωνίας μετά του Χριστού και μετά του λαού Αυτού, εν η δίδεται και λαμβάνεται ο άρτος και ο οίνος προς ευγνώμονα ανάμνησιν Εκείνου και της επί του Σταυρού θυσίας Αυτού. Πάντες δε οι εν πίστει λαμβάνοντες ταύτα πνευματικώς μετέχουσι του σώματος και του αίματος του Κυρίου Ιησού Χριστού προς παρηγορίαν, τροφήν και αύξησιν αυτών εν τη χάριτι. Πάντες οι ποιήσαντες δημοσία ειλικρινή ομολογίαν πίστεως εις τον Κύριον Ιησούν Χριστόν και ασκούντες

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 49 21/7/2020 12:15:30 μμ

υποταγήν εις τον νόμον Αυτού, μετά προηγουμένην αυτεξέτασιν δικαιούνται να προσέλθωσιν εις το Κυριακόν Δείπνον [...]».

Ομολογία Πίστεως της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας

Δραστηριότητες

Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομάδες:

1. **Ετοιμάστε σε ομάδες μία ψηφιακή παρουσίαση με θέμα «Χριστιανικές κατακόμβες».**
2. **Δημιουργήστε έναν εννοιολογικό χάρτη με θέμα τους κύριους τύπους της χριστιανικής ναοδομίας κατά την πρώτη χιλιετία,**

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 50 21/7/2020 12:15:30 μμ

δίνοντας έμφαση στις διαφορές τους.

3. Δοκιμάστε μια εικονική περιήγηση στον ναό της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης, με διαδικτυακή εφαρμογή τρισδιάστατης απεικόνισης. Πριν ξεκινήσετε, συζητήστε στην ομάδα ποια στοιχεία θα μελετήσετε περισσότερο και καταγράψτε τα ευρήματά σας.

4. Επιλέξτε έναν ναό της βυζαντινής περιόδου και παρουσιάστε τα χαρακτηριστικά του στους/στις συμμαθητές/τριές σας.

5. Δημιουργήστε ένα πόστερ με φωτογραφίες ναών δυτικής τέχνης και βάλτε κατάλληλες λεζάντες, οι οποίες να κατατοπίζουν τον θεατή σχετικά με την εξέλιξή της.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 51 21/7/2020 12:15:30 μμ

6. **Ιστοεξερεύνηση για τους ναούς του 20ού και 21ου αιώνα στην Ευρώπη.**

7. **Βρείτε εικόνες με το ίδιο θέμα χριστιανικής εικονογραφίας (π.χ. Ευαγγελισμός) από διαφορετικές εποχές και τεχνοτροπίες. Προσπαθήστε να βάλετε τις εικόνες σε μια χρονογραμμή με βάση τα χαρακτηριστικά τους.**

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 52 21/7/2020 12:15:30 μμ

ΣΤ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Μονοθεϊστικές θρησκείες: Ιουδαϊσμός και Ισλάμ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ι. Ιουδαϊσμος

i. Ισραήλ, ένας περιπλανώμενος λαός μέσα στην ιστορία

ii. Ιερές Γραφές

iii. Πώς πρέπει να ζουν οι άνθρωποι;

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 53 21/7/2020 12:15:31 μμ

ΙΙ. Ισλαμ

i. Ισλάμ, Μουσλίμ: Υποταγή στον Θεό, υποταγμένος στον Θεό

ii. Αλλάχ: Ο μοναδικός και παντοδύναμος κύριος του κόσμου

iii. Ο προφήτης Μωάμεθ

iv. Κοράνιο: Ο λόγος του Αλλάχ

v. Πώς πρέπει να ζουν οι άνθρωποι;

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 54 21/7/2020 12:15:31 μμ

Ι. Ιουδαϊσμός

i. Ισραήλ, ένας περιπλανώμενος λαός μέσα στην ιστορία

Η θρησκεία βρίσκεται στο κέντρο της ιστορίας του εβραϊκού λαού. Σύμφωνα με τα ιερά κείμενα των Εβραίων, ο ίδιος ο Θεός επέλεξε τους πατριάρχες Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ, για να διδάξουν στον λαό τους τη μονοθεΐα, δηλαδή την πίστη σε έναν Θεό. Σε αυτούς υποσχέθηκε ο Θεός τη δημιουργία ενός λαού από τους απογόνους τους και την κυριαρχία στη γη. Αρχικά επρόκειτο για την ιστορία μιας οικογένειας, της οικογένειας των πατριαρχών. Στη συνέχεια, η πείνα και οι δύσκολες συνθήκες έφεραν την οικογένεια στην Αίγυπτο, όπου βρήκε τροφή και καταφύγιο. Με την πάροδο των χρόνων, όμως, η οικογένεια αυτή

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 55 21/7/2020 12:15:31 μμ

πλήθυνε, η κατάσταση άλλαξε και οι Εβραίοι βρέθηκαν δούλοι των Αιγυπτίων, μέχρι τη στιγμή που, με ηγέτη και καθοδηγητή τους τον Μωυσή, ελευθερώθηκαν από τον ζυγό και ξεκίνησαν την πορεία τους μέσα στην έρημο, προς τη Γη της επαγγελίας, της υπόσχεσης. Εκεί, μέσα στην έρημο, οι Εβραίοι διαμορφώθηκαν ως λαός, ήρθαν σε επαφή με τον Θεό και παρέλαβαν τις 10 εντολές κι όλο τον Νόμο, τη λεγόμενη Τορά, που διέπει τη θρησκεία τους και θέτει τα θεμέλια των κοινωνικών αρχών οι οποίες μέχρι σήμερα εμπνέουν και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις των ανθρώπων στις οργανωμένες κοινωνίες. Εκεί στην έρημο, σύναψαν μια «Διαθήκη», δηλαδή μια συμφωνία, με τον Θεό: εκείνοι υποσχέθηκαν ότι θα υπακούν στον Θεό και θα τηρούν τον Νόμο του, και ο Θεός υποσχέθηκε ότι θα τους

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 56 21/7/2020 12:15:31 μμ

προστατεύει και θα τους θεωρεί λαό του. Μετά από περιπλάνηση 40 χρόνων οι Εβραίοι έφτασαν στη Γη της Επαγγελίας.

Στο πέρασμα των αιώνων, αναδείχθηκαν σπουδαίοι ηγέτες που οδήγησαν τον εβραϊκό λαό σε καιρούς ειρήνης και σε καιρούς πολέμων με τους εχθρούς του. Αναδείχθηκαν προφήτες που δίδασκαν τους Εβραίους να είναι πιστοί, όταν εκείνοι ξεχνούσαν την υπόσχεση που είχαν δώσει στον Θεό. Αναδείχθηκαν βασιλείς σοφοί και εμπνευσμένοι. Ο βασιλιάς Δαβίδ ήταν αυτός που καθιέρωσε την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του κράτους και ο γιος του, ο βασιλιάς Σολομών, έχτισε εκεί τον φημισμένο Ναό (Ναό της Ιερουσαλήμ ή Ναό του Σολομώντα). Από τότε, οι Εβραίοι όλου του κόσμου θεωρούν την Ιερουσαλήμ ως ιερή πόλη και κοιτίδα του πολιτισμού

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 57 21/7/2020 12:15:31 μμ

τους. Για τους Εβραίους, η ιστορία τους αφηγείται την αγάπη και την παρέμβαση του Θεού σε κάθε πτυχή της ζωής τους.

Γύρω από τη σύγχυση των όρων που χρησιμοποιούμε για τους Εβραίους

Αν και καθένας από τους όρους Εβραίος, Ισραηλίτης και Ιουδαίος έχει τη δική του ιστορική προέλευση, σήμερα χρησιμοποιούνται με την ίδια ακριβώς σημασία. Δηλαδή, και οι τρεις χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν αυτόν που κατά το θρήσκευμα είναι Εβραίος, ανεξάρτητα από την εθνική του καταγωγή. Αντιθέτως, Ισραηλινός ονομάζεται ο υπήκοος του σύγχρονου κράτους του Ισραήλ, ο οποίος μπορεί να μην είναι Εβραίος κατά το θρήσκευμα.

Ο επίσημος χαρακτηρισμός των

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 58 21/7/2020 12:15:31 μμ

Εβραίων Ελλήνων είναι «Έλληνες Ισραηλίτες». Ο χαρακτηρισμός αυτός χρησιμοποιείται και από το Ελληνικό Κράτος και από τα επίσημα όργανα του ελληνικού Εβραϊσμού. Οι όροι «Έλληνας Εβραίος» ή «Έλληνας Ισραηλίτης» είναι ταυτόσημοι, αν και ο πρώτος όρος έχει πιο ευρεία χρήση, ενώ ο δεύτερος χρησιμοποιείται σε πιο επίσημες περιστάσεις.

Γιορτές

Οι εβραϊκές γιορτές βασίζονται στον ετήσιο κύκλο των εποχών της φύσης και στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες κατά τη διάρκεια του έτους. Με την πάροδο των χρόνων, αυτές οι γιορτές συνδυάστηκαν με τα μεγάλα γεγονότα που σφράγισαν την ιστορική πορεία του εβραϊκού λαού. Έτσι, όταν οι

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 59 21/7/2020 12:15:31 μμ

Εβραίοι γιορτάζουν, ανακαλούν τα γεγονότα της ιστορίας τους και μεταφέρουν στις νεότερες γενιές τις συνήθειες και τα νοήματα της κάθε γιορτής. Οι εορτασμοί τελούνται τόσο στη Συναγωγή όσο και στο σπίτι με όμορφες τελετές. Οι τελετές αυτές επικεντρώνονται κυρίως στα παιδιά, τα οποία μέσα σε αυτές τις ευχάριστες εμπειρίες των οικογενειακών συγκεντρώσεων αντλούν το μήνυμα της πίστης και γνωρίζουν την ιστορία του λαού τους.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 60 21/7/2020 12:15:31 μμ

Πέσαχ

Γιορτάζεται την άνοιξη, διαρκεί οκτώ μέρες και θυμίζει την Έξοδο των Ισραηλιτών από τη σκλαβιά της Αιγύπτου και την εκ νέου γέννηση του λαού τους. Είναι μια γιορτή που φέρνει κοντά όλα τα μέλη της οικογένειας και είναι επικεντρωμένη γύρω από το τραπέζι του Πέσαχ, όπου τελείται το Σέντερ (δείπνο) τις δύο πρώτες νύχτες της γιορτής. Το Σέντερ είναι τελετουργία αυστηρά καθορισμένη. Στη διάρκειά της όλοι διαβάζουν τα κείμενα που αφηγούνται την ιστορία της Εξόδου, τους ψαλμούς που δοξάζουν τον Θεό για τις σωτήριες παρεμβάσεις και για τα θαύματά του, και τραγουδούν τα τραγούδια που αναφέρονται στην ιδιαίτερη αυτή γιορτή. Μια κομβική στιγμή στην αρχή του Σέντερ είναι οι «τέσσερις

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 61 21/7/2020 12:15:31 μμ

ερωτήσεις», που τραγουδούν συνήθως στα εβραϊκά τα μικρά παιδιά της οικογένειας. Εξάλλου, όλη αυτή η τελετουργία έχει ως σκοπό να διηγηθούν οι γονείς στα παιδιά την ιστορία του εβραϊκού λαού και να τα βοηθήσουν να νιώσουν τις εμπειρίες των προγόνων που βγήκαν από την Αίγυπτο. Κάθε Εβραίος θυμάται τις ακόλουθες φράσεις που σημάδεψαν την παιδική του ηλικία μέσα στην γιορτινή και ζεστή ατμόσφαιρα της διευρυμένης οικογένειας: «Γιατί αυτή η νύχτα είναι διαφορετική από όλες τις άλλες; Διότι όλες τις άλλες νύχτες τρώμε είτε ζυμωτό είτε άζυμο ψωμί, αυτήν τη νύχτα όμως τρώμε μόνον άζυμο. Διότι όλες τις άλλες νύχτες τρώμε όλων των ειδών τα χορταρικά – αυτήν τη νύχτα όμως τρώμε μόνο πικρά χόρτα. Διότι όλες τις άλλες νύχτες δε βουτάμε ούτε μια φορά [τα

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 62 21/7/2020 12:15:31 μμ

λαχανικά στο ξίδι], αυτή την νύχτα όμως τα βουτάμε δύο φορές. Διότι όλες τις άλλες νύχτες τρώμε καθισμένοι, αυτήν τη νύχτα όμως είμαστε όλοι γερμένοι αναπαυτικά. Και η ανάγνωση-αφήγηση συνεχίζεται από όλους όσους παρευρίσκονται στο τραπέζι.

Στο κέντρο του τραπεζιού είναι τοποθετημένος ο δίσκος του Σέντερ. Όλα όσα περιέχει συμβολίζουν κάτι διαφορετικό. Ένα καλά βρασμένο σφιχτό αβγό συμβολίζει τη θυσία

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 63 21/7/2020 12:15:31 μμ

που γινόταν στον Ναό σε κάθε γιορτή. Η κνήμη του αρνιού συμβολίζει τη θυσία του Πέσαχ, όταν θυσίαζαν αρνιά στον Ναό. Τα πικρά χόρτα παραπέμπουν στην πικρή εμπειρία της σκλαβιάς στην Αίγυπτο. Μια κρέμα από μήλα, ξηρούς καρπούς κανέλα και κρασί θυμίζει τη λάσπη που χρησιμοποιούσαν οι Ισραηλίτες σκλάβοι στην Αίγυπτο. Το σέλινο θυμίζει ότι το Πάσχα γιορτάζεται την άνοιξη και έτσι ευλογούνται όλοι οι καρποί της γης. Αλατισμένο νερό ή ξίδι συμβολίζει τα δάκρυα των Ισραηλιτών στην Αίγυπτο ή τη δύσκολη ζωή που περνούσαν εκεί. Τα άζυμα ψωμιά (ματσά) παραπέμπουν στα άζυμα ψωμιά της Εξόδου. Τέσσερα ποτήρια με κρασί αντιστοιχούν σε τέσσερις βιβλικές φράσεις που αναφέρονται στη λύτρωση των Εβραίων. Το ποτήρι του προφήτη Ηλία συνδέεται με την προαναγγελία και

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 64 21/7/2020 12:15:31 μμ

τον ερχομό του Μεσσία, την εποχή δηλαδή της απόλυτης ελευθερίας και ειρήνης για τον λαό. Σε όλη τη διάρκεια του Σέντερ υπενθυμίζεται ότι όλα αυτά δεν είναι απλώς γεγονότα του παρελθόντος. Το Πάσχα δεν είναι κάτι που τελείωσε. Είναι η «εποχή της ελευθερίας μας».

Σαβουόt (Πεντηκοστή)

Γιορτάζεται στην αρχή του καλοκαιριού και υπενθυμίζει την ημέρα που έφερναν την πρώτη σοδειά της χρονιάς προσφορά στον Ναό, καθώς και τη μέρα που ο Θεός έδωσε τις Δέκα Εντολές στο Όρος Σινά ως όρο της Διαθήκης του με τον Ισραήλ.

Διαβάζεται το Βιβλίο της Ρουθ, όπου περιγράφεται γλαφυρά ο καλοκαιρινός θερισμός. Έθιμο του σπιτιού είναι η κατανάλωση γαλακτερών τροφών που συμβολίζουν

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 65 21/7/2020 12:15:31 μμ

την Τορά (καθώς ο Νόμος παρομοιάζεται με το γάλα, που είναι θρεπτική και ωφέλιμη τροφή).

Σουκόθ (Σκηνοπηγία)

Γιορτάζεται το φθινόπωρο, διαρκεί εννέα μέρες και υπενθυμίζει τις περιπλανήσεις των Εβραίων στην έρημο, μετά την απελευθέρωσή τους από την Αίγυπτο, όταν ήταν αναγκασμένοι να ζουν σε σκηνές, καλύβες ή παραπήγματα.

Όλα τα γεύματα στη διάρκεια του Σουκόθ τρώγονται μέσα στη Σουκά, μια πρόχειρη σκηνή σαν καλύβα, που στήνεται στο προαύλιο, στον κήπο ή στην ταράτσα του σπιτιού. Μέσα στη Σουκά είναι αναμμένα κεριά. Με την παραμονή όλων στις πρόχειρες αυτές σκηνές καταργούνται οι κοινωνικές διαφορές, τονίζεται η ματαιότητα των υλικών αγαθών και ενδυναμώνεται η πίστη

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 66 21/7/2020 12:15:31 μμ

προς τη θεϊκή προστασία.

Χανουκά

Γιορτάζεται μέσα στο χειμώνα και διαρκεί οκτώ μέρες. Αφορά στη νίκη των Μακκαβαίων (Εβραίων πολεμιστών) το 167 π.Χ. ενάντια στους εχθρούς τους, οι οποίοι βεβήλωσαν τον Ναό του Σολομώντα και δεν τους επέτρεπαν να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα σύμφωνα με τις παραδόσεις τους. Η λέξη «χανουκά» σημαίνει «αφιέρωση» ή εγκαίνια, καθώς γιορτάζεται η κάθαρση του Ναού και η αφιέρωσή του εκ νέου στον αληθινό Θεό. Η γιορτή επίσης ονομάζεται και **Γιορτή των Φώτων** για το φως των κεριών που ανάβουν σε ανάμνηση του λεγόμενου θαύματος του λαδιού: ένα μπουκαλάκι με μια ποσότητα λαδιού που επαρκούσε για το άναμμα της επτάφωτης λυχνίας

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 67 21/7/2020 12:15:31 μμ

του Ναού για μία μέρα κράτησε τη λυχνία αναμμένη για οχτώ μέρες μετά τη νίκη των Μακκαβαίων. Από τότε η εθιμοτυπία που επικράτησε είναι το άναμμα της Χανουκίας τόσο στη Συναγωγή όσο και στο σπίτι: ένα κερί για κάθε βράδυ της γιορτής.

Αυτήν την εβδομάδα γίνονται στα σπίτια οικογενειακές και φιλικές συγκεντρώσεις για τα παιδιά, μοιράζονται δώρα, καθώς και το «νόμισμα» της Χανουκά. Το πιο γνωστό

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 68 21/7/2020 12:15:31 μμ

παιχνίδι της γιορτής είναι αυτό που παίζεται με μια μικρή σβούρα.

Πουρίμ

Γιορτάζεται η επέτειος της σωτηρίας των Εβραίων της Περσίας από τα χέρια του Αμάν, ενός αξιωματικού του βασιλιά που ήθελε να τους εξολοθρεύσει. Η λέξη σημαίνει «κλήρος» και αναφέρεται στις μηχανορραφίες του Αμάν, που έβαλε κλήρο για να αποφασίσει ποια μέρα θα διέταζε τη σφαγή των Εβραίων της Περσίας. Το σχέδιο του Αμάν δεν ευοδώθηκε και, αντί να σκοτωθούν οι Εβραίοι, ο βασιλιάς διέταξε να σκοτώσουν τον ίδιο.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 69 21/7/2020 12:15:31 μμ

ii. Ιερές Γραφές

Τορά

Η Τορά είναι ο νόμος του Θεού που ο Μωυσής έδωσε στους Ισραηλίτες, όπως του παραδόθηκε, σε πέντε βιβλία, την Πεντάτευχο. Η πίστη και η αναφορά στην Τορά αποτελούν ουσιώδη στοιχεία της εβραϊκής πίστης, καθώς θεωρείται η ολοκληρωμένη αποκάλυψη των εντολών του Θεού. Ένα από τα λίγα «δόγματα» του Ιουδαϊσμού είναι η πεποίθηση ότι η πηγή της Τορά είναι ο Θεός και ότι η Τορά οριστικοποιήθηκε από τον Μωυσή. Με τη στενή της σημασία η λέξη αναφέρεται μόνο στα πέντε πρώτα βιβλία της Βίβλου, **την Πεντάτευχο. Συνήθως, όμως, η λέξη Τορά αναφέρεται σε ολόκληρο το περιεχόμενο της** Βίβλου **που την αποτελούν είκοσι**

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 70 21/7/2020 12:15:31 μμ

τέσσερα βιβλία, γνωστά από τα αρχικά τους ως ΤΑΝΑΚ (αρκτικόλεξο). Ωστόσο, η σημασία της λέξης Τορά δεν περιορίζεται στη Βίβλο. Η Τορά αντιπροσωπεύει ολόκληρη την εβραϊκή διδασκαλία από την αρχή της Βίβλου ως τις μέρες μας.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 71 21/7/2020 12:15:31 μμ

Ταλμούδ

Είναι ο λεγόμενος προφορικός νόμος και θεωρείται η ραχοκοκαλιά της εβραϊκής θρησκείας και παράδοσης. Η παράδοση διδάσκει ότι ο Μωυσής στο όρος Σινά παρέλαβε τον γραπτό Νόμο (Τορά) και τον προφορικό νόμο, τον οποίο μετέδιδε η μια γενιά στην επόμενη. Μετά την καταστροφή του Ναού και την εξορία των Εβραίων, προκειμένου να σωθεί ο προφορικός νόμος, άρχισε η καταγραφή του. Γι' αυτό, αν και αποκαλείται «προφορικός νόμος», το Ταλμούδ αποτελεί μια συλλογή και προσεκτική καταγραφή των προφορικών παραδόσεων και περιλαμβάνει κείμενα που αφορούν την ερμηνεία του μωσαϊκού νόμου, αλλά και ποικίλο άλλο υλικό.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 72 21/7/2020 12:15:31 μμ

iii. Πώς πρέπει να ζουν οι άνθρωποι;

Προσευχή

Οι Εβραίοι πιστεύουν ότι ο Θεός ακούει τις προσευχές των πιστών και ότι πάντα ανταποκρίνεται σε αυτές, αν και όχι πάντα με τον τρόπο που περιμένουν οι άνθρωποι. Η προσευχή θεωρείται συνομιλία με τον Θεό, έκφραση ικεσίας και ευγνωμοσύνης.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 73 21/7/2020 12:15:31 μμ

Σαμπάτ

Σαμπάτ είναι η ονομασία της τελευταίας μέρας της εβδομάδας και η λέξη σημαίνει «διακόπτω την εργασία». Το Σαμπάτ όμως δεν είναι μόνο μέρα ανάπαυσης, αλλά και εξαγνισμού. Καθ' όλη τη διάρκεια της μέρας αυτής, ο άνθρωπος πρέπει να αφοσιώνεται σε πνευματικά και θρησκευτικά ενδιαφέροντα. Η ιερότητα του Σαμπάτ παραπέμπει στην έβδομη μέρα της δημιουργίας του κόσμου η οποία διήρκεσε έξι μέρες. Την έβδομη μέρα της δημιουργίας, σύμφωνα με τη Γένεση, ο Θεός αναπαύθηκε. Γι' αυτό, όποιος τηρεί το Σαμπάτ, δεν ασχολείται με τις καθημερινές του φροντίδες, απέχει από κάθε είδους εργασία, έτσι ώστε ο ίδιος, η οικογένειά του και οι άνθρωποι που δουλεύουν γι' αυτόν, ακόμη και η φύση γύρω του να

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 74 21/7/2020 12:15:31 μμ

αναπαυτούν και να ηρεμήσουν. Η ευχή που ακούγεται την ημέρα του Σαββάτου είναι «Σαμπάτ σαλόμ», που σημαίνει «Να έχετε ένα ειρηνικό Σαμπάτ».

Ζωή σύμφωνα με το Νόμο του Θεού

Αν υπακούσετε πραγματικά στις εντολές που εγώ σας δίνω σήμερα κι αν αγαπάτε τον Κύριο, τον Θεό σας, και τον λατρεύετε μ' όλη σας την καρδιά και μ' όλη σας την ψυχή, τότε αυτός θα στέλνει βροχή στη χώρα σας στον κατάλληλο καιρό της, τη φθινοπωρινή και την ανοιξιάτικη, και θα έχετε καλή σοδειά στο στάρι, στο κρασί και στο λάδι σας.

Δτ 11, 13-15

Ξένον δεν πρέπει να τον καταπιέζετε ούτε να τον εκμεταλλεύεστε,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 75 21/7/2020 12:15:31 μμ

γιατί κι εσείς ήσασταν κάποτε ξένοι στην Αίγυπτο. Χήρα και ορφανό δεν θα τους καταπιέζετε.

Εξ 22, 20-21

Όταν δανείζεις χρήματα σ' έναν φτωχό συμπολίτη σου, μην του φέρεσαι όπως οι άλλοι δανειστές – μην του ζητάς τόκο. Αν πάρεις το πανωφόρι κάποιου για ενέχυρο, φρόντισε να του το επιστρέψεις πριν από τη δύση του ήλιου, γιατί είναι το μοναδικό του σκέπασμα, με το οποίο προστατεύεται από το κρύο. Με τι θα κοιμηθεί;

Εξ 22, 24-26

Μη διαδίδεις φήμες ψεύτικες. Μη δίνεις για χάρη ενός ανθρώπου αδίκου μαρτυρία αναληθή. Να μην ακολουθείς τους πολλούς στο κακό, και σε περίπτωση δίκης να μην

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 76 21/7/2020 12:15:31 μμ

καταθέτεις παίρνοντας το μέρος των πολλών για να διαστρέφεις το δίκαιο. Να μη μεροληπτείς στη δίκη ούτε για χάρη του αδύνατου διαδίκου.

Αν συναντήσεις το βόδι του εχθρού σου ή το υποζύγιό του να περιπλανιέται, πρέπει να το οδηγήσεις στον αφέντη του. Αν δεις το υποζύγιο του εχθρού σου να γονατίζει από το φορτίο του, μην τραβήξεις το δρόμο σου, αλλά να τον βοηθήσεις πρόθυμα.

Εξ 23, 1-5

Όταν θερίζετε τα χωράφια σας, μην κόβετε τα στάχια ως την τελευταία γωνιά του χωραφιού σας· και μη γυρίζετε πίσω, μετά το θερισμό, για να μαζέψετε τα στάχια που παρέπεσαν. Ούτε να γυρνάτε πίσω στο αμπέλι σας για να μαζέψετε τα τσαμπιά που έμειναν ή τις ρώγες που έχουν πέσει· να τ' αφήνετε για

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 77 21/7/2020 12:15:31 μμ

τον φτωχό και για τον ξένο. Εγώ ο Κύριος είμαι ο Θεός.

Λευ 19, 9-10

Μην κρατάς πικρία στην καρδιά σου για τον άλλο· εξηγήσου μαζί του ανοιχτά, για να μη σε βαραίνει καμιά αμαρτία εξαιτίας του. Μην είσαι εκδικητικός και μνησίκακος απέναντι στους άλλους, αλλά ν' αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου. Εγώ είμαι ο Κύριος.

Λευ 19, 17-18

Η Συναγωγή

Η Συναγωγή, κατά κυριολεξία σημαίνει «Οίκος συνάθροισης». Η γένεση της συναγωγής ανάγεται στην εποχή της εξορίας στη Βαβυλώνα, το 586 π.Χ. - 537 π.Χ., διάστημα στο οποίο οι Ιουδαίοι είχαν στερηθεί τον Ναό τους. Έτσι δημιούργησαν

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 78 21/7/2020 12:15:31 μμ

τις συναγωγές, δηλαδή χώρους όπου συγκεντρώνονταν, για να προσεύχονται και να μελετούν τον Νόμο. Η εξέλιξη και εδραίωση της Συναγωγής σχετίζεται με την εποχή της καταστροφής του δεύτερου Ναού, το 70 μ.Χ., οπότε και οι Εβραίοι αναγκάστηκαν να προσεύχονται χωρίς την τελετουργία των θυσιών. Έκτοτε, Συναγωγές κτίζονταν στις πόλεις και στα χωριά όπου ζούσαν οι Εβραίοι, και οι θυσίες αντικαταστάθηκαν από την προσευχή: «αντί για ταύρους σού προσφέρουμε τις προσευχές μας» (Ωσ 14, 3). Αν εξαιρέσουμε τον αρχιτεκτονικό ρυθμό και τη διακόσμηση, που ποικίλλουν ανάλογα με τον τόπο όπου βρίσκεται η κάθε Συναγωγή, όλες παρουσιάζουν περίπου την ίδια διάταξη όσον αφορά την εσωτερική διαμόρφωση του χώρου. Προσανατολισμένη προς την Ιερουσαλήμ,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 79 21/7/2020 12:15:31 μμ

στηριγμένη στον τοίχο που βρίσκεται στο βάθος και καλυμμένη με κεντητό παραπέτασμα, τοποθετείται η Ιερή Κιβωτός που περιέχει τους «κυλίνδρους του Νόμου». Μπροστά στην Ιερή Κιβωτό βρίσκεται κρεμασμένη από την οροφή μια λυχνία που παραμένει διαρκώς αναμμένη. Στη βάση της Κιβωτού υψώνεται το αναλόγιο μπροστά στο οποίο στέκεται ο ψάλτης. Στη μέση του κτιρίου της Συναγωγής ορθώνεται μια εξέδρα, από όπου διαβάζεται η Τορά, ο Νόμος. Οι θέσεις για τους πιστούς βρίσκονται διατεταγμένες γύρω από την εξέδρα. Ειδικό μέρος της Συναγωγής είναι προορισμένο για τις γυναίκες, ο γυναικωνίτης.

Τα παράθυρα της Συναγωγής είναι κυρίως βιτρό με εβραϊκές επιγραφές και ιερά σύμβολα. Τα χαρακτηριστικά σύμβολα που χρησιμοποιούνται για τη διακόσμηση του

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 80 21/7/2020 12:15:32 μμ

χώρου είναι οι πλάκες του Νόμου, απεικονίσεις λιονταριών (σύμβολο της φυλής του Ιούδα και χαρακτηριστικό δύναμης), το στέμμα (σύμβολο της Βασιλείας του Θεού) και το Μαγκέν Νταβίντ (το άστρο του Δαβίδ). Επίσης, στις Συναγωγές βρίσκουμε απομιμήσεις της Μενορά, της επτάφωτης λυχνίας που έκαιγε στην Κιβωτό της Διαθήκης, μαζί με τις πλάκες του Νόμου που δόθηκαν στην έρημο κι αργότερα μεταφέρθηκαν στον Ναό της Ιερουσαλήμ. Το φως της συμβολίζει το πνευματικό φως που θα πρέπει να φωτίζει ασταμάτητα όλη τη γη.

Στις Συναγωγές δεν υπάρχουν αγάλματα, εικόνες, απεικονίσεις παραστάσεων, προσώπων ή άλλες, λόγω της ρητής απαγόρευσης «Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον…» (Εξ 20, 4-5).

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 81 21/7/2020 12:15:32 μμ

Ραβίνοι

Ο ραβίνος (=δάσκαλος) είναι ένας από τους κύριους λειτουργούς της εβραϊκής κοινότητας. Αρχικά, οι ραβίνοι ήταν δάσκαλοι. Οι πιο φωτισμένοι απ' αυτούς είχαν και δικαστικές αρμοδιότητες. Με το πέρασμα του χρόνου, οι ραβίνοι απέκτησαν και τις αρμοδιότητες του πνευματικού ηγέτη και του πρωτοστάτη των προσευχών. Μετά την καταστροφή του Ναού το 70 μ.Χ., το σώμα των ιερέων έπαψε να υφίστα-

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 82 21/7/2020 12:15:32 μμ

ται και υπεύθυνοι πλέον για τις θρησκευτικές ανάγκες της κοινότητας καθώς και για την επίσημη εκπροσώπησή της ήταν οι ραβίνοι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 83 21/7/2020 12:15:32 μμ

Δραστηριότητες

1. Εργασία σε ομάδες: Χωρισμένοι σε ομάδες θα διαλέξετε μία από τις εβραϊκές γιορτές και θα παρουσιάσετε στην τάξη το ιστορικό γεγονός με το οποίο συνδέεται η γιορτή, εξηγώντας το νόημα που έχει για την εβραϊκή οικογένεια και την κοινότητα.
2. Συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού από τη σύγχρονη εβραϊκή ζωή και παρουσίαση στην ολομέλεια της τάξης.
3. Ιστοεξερεύνηση: Περπατώντας στη σύγχρονη Ιερουσαλήμ: Η πόλη-σύμβολο των τριών θρησκειών.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 84 21/7/2020 12:15:32 μμ

4. Επίλυση προβλήματος: Εξήγηση του όρου «αβρααμικές θρησκείες».

5. Εξερεύνηση στο διαδίκτυο και στον δικτυακό τόπο (site) του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας με θέμα: «Εβραϊκές κοινότητες στην Ελλάδα».

6. Σε ομάδες ας προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε πληροφορίες για το καντήλι στις 3 μονοθεϊστικές θρησκείες και να τις παρουσιάσουμε την επόμενη φορά στην ολομέλεια της τάξης.

7. Οργάνωση επίσκεψης στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος ή αυτό της Θεσσαλονίκης.

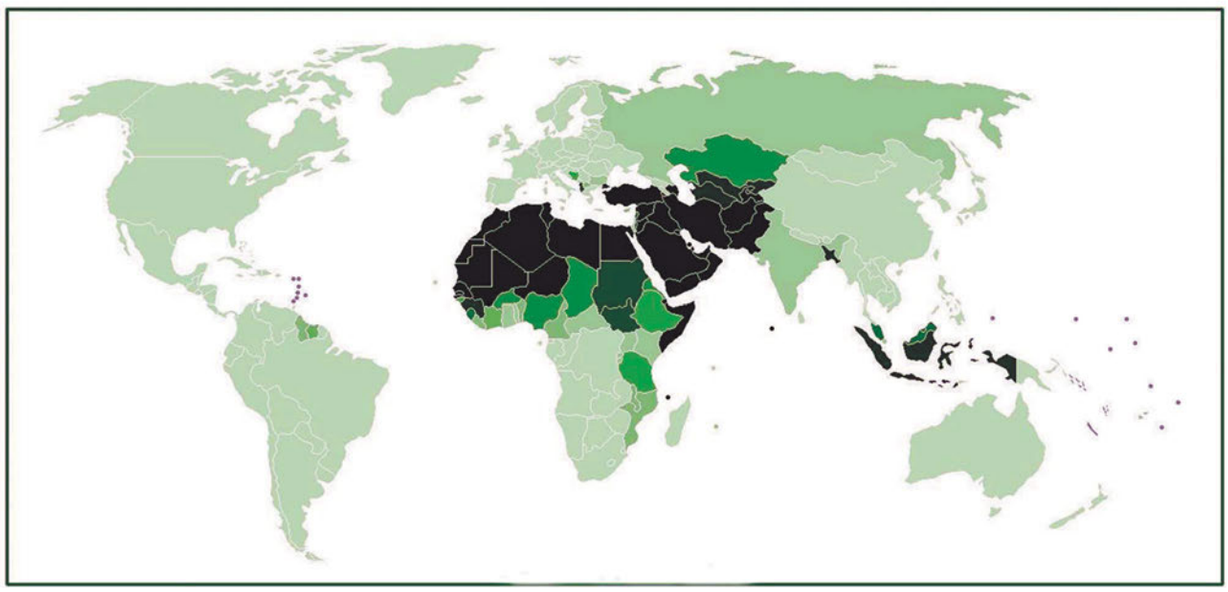
21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 85 21/7/2020 12:15:32 μμ

ΙΙ. Ισλάμ

i. Ισλάμ, μουσλίμ: Υποταγή στον Θεό, υποταγμένος στον Θεό

Το αραβικό ουσιαστικό Ισλάμ σημαίνει «υποταγή στον Θεό και το θέλημά του», το οποίο αποκάλυψε με το κήρυγμά του ο Προφήτης (του Ισλάμ) Μωάμεθ. Έτσι, στο Κορά-νι η λέξη μουσλίμ (μουσουλμάνος) αναφέρεται σε αυτόν που παραδί-δει τον εαυτό του στον Θεό και το θέλημά του. Βαθμιαία, ο όρος Ισλάμ κατέληξε να προσδιορίζει τη συγκε-κριμένη θρησκεία και τον πολιτισμό που δημιούργησε. Βασικές πηγές της μουσουλμανικής θρησκευτικό-τητας είναι το Κοράνιο και η Παρά-δοση του Προφήτη.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 86 21/7/2020 12:15:32 μμ

ii. Αλλάχ: Ο μοναδικός και παντοδύναμος κύριος του κόσμου

Είναι ο παντοδύναμος και παντοκράτορας Θεός που έπλασε τον άνθρωπο, δημιούργησε τον κόσμο και προνοεί συνεχώς για το σύμπαν. Για τον Αλλάχ χρησιμοποιούνται 99 ονόματα, τα οποία περιγράφονται κυρίως στο Κοράνιο και στις παραδόσεις (Άγιος, Δημιουργός, Ισχυρός, Πλούσιος, Σοφός, Ελεήμων, Αγαπητός κ.ά.). Το εκατοστό θείο

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 87 21/7/2020 12:15:32 μμ

όνομα αγνοείται, πράγμα που σημαίνει ότι το μυστήριο του Θεού παραμένει ανεξερεύνητο.

iii. Ο προφήτης Μωάμεθ

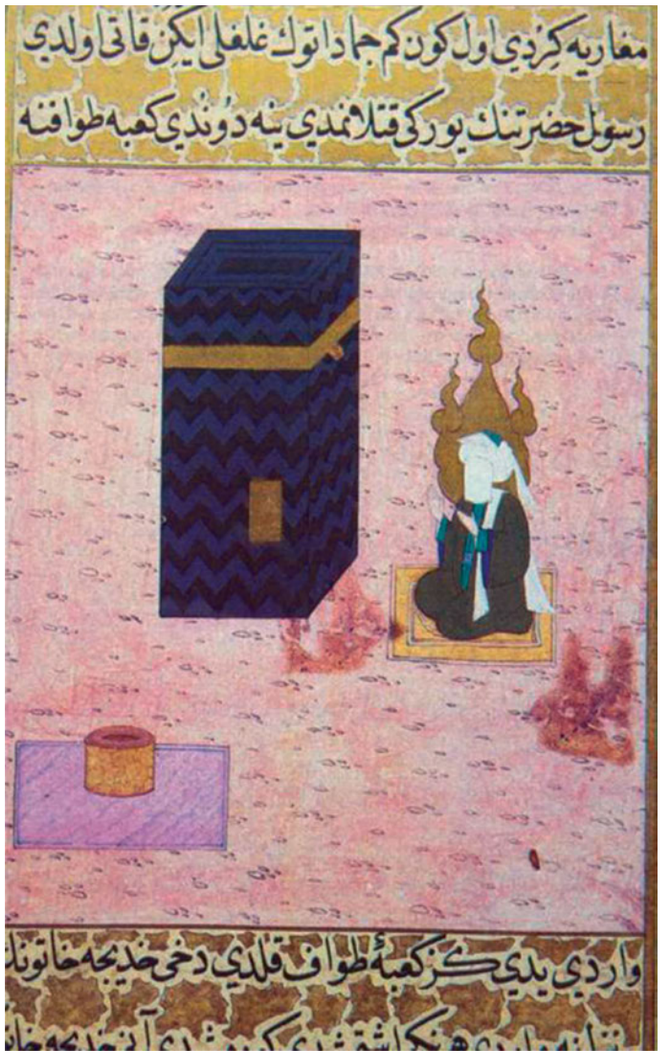
Ο Μωάμεθ γεννήθηκε στη Μέκκα και ο πατέρας του πέθανε προτού γεννηθεί. Σε ηλικία έξι ετών ορφάνεψε και από τη μητέρα του και τον φρόντισε αρχικά ο παππούς του και στη συνέχεια ο θείος του. Παιδί ακόμη, συνόδευε τον θείο του σε εμπορικά ταξίδια στη Συρία. Σε ηλικία 25 ετών παντρεύτηκε μια πλούσια χήρα, τη Χαντζίτζα, της οποίας ήταν υπάλληλος. Έζησε είκοσι χρόνια με τη γυναίκα του, αποκτώντας τέσσερις κόρες και δύο γιους. Στο οικογενειακό του περιβάλλον και στα ταξίδια του άκουγε και αφομοίωνε τις βιβλικές ιστορίες. Συνήθιζε να

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 88 21/7/2020 12:15:32 μμ

αποσύρεται σε ερημικούς τόπους και να στοχάζεται πάνω στα προβλήματα της ζωής, της κοινωνίας, της αδικίας κ.ά. Σε έναν τέτοιο τόπο, στον λόφο Χίρα, και σε ηλικία 40 ετών ο Μωάμεθ βίωσε μια βαθιά πνευματική εμπειρία, την οποία αισθάνθηκε ως κλήση από τον Θεό. Οραματίστηκε, δηλαδή, μια μορφή –αργότερα ο ίδιος την ταύτισε με τον αρχάγγελο Γαβριήλ– που τον διαβεβαίωσε ότι είναι ο απεσταλμένος του Θεού.

Επί τρία χρόνια ο Μωάμεθ περιόρισε το προφητικό του κήρυγμα σε λίγους μόνο φίλους. Επίσημα άρχισε τη δράση του το 613 μ.Χ. στη Μέκκα, όταν άρχισε να λαμβάνει εκ νέου την αποκάλυψη, καλώντας τους ανθρώπους να τον ακολουθήσουν στο δρόμο του Ισλάμ, της υποταγής δηλαδή στον Αλλάχ.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 89 21/7/2020 12:15:32 μμ

Ο Μωάμεθ μπροστά στην Κάαμπα, μινιατούρα

Αρκετοί όμως άρχισαν να δυσαρεστούνται με τη δράση του Μωάμεθ και των οπαδών του. Εξαιτίας των αλλεπάλληλων διώξεων σε βάρος του, αναγκάστηκε να μεταναστεύσει από τη Μέκκα στη Μεδίνα. Αυτή είναι η ημερομηνία της Εγίρας (16

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 90 21/7/2020 12:15:32 μμ

Ιουλίου 622 μ.Χ.), που αργότερα θεσπίστηκε ως η αφετηρία του μουσουλμανικού χρονολογικού συστήματος.

Στη Μεδίνα ο Μωάμεθ κατόρθωσε σε ελάχιστο διάστημα όχι μόνο να συνενώσει στη μουσουλμανική κοινότητα διάφορες και συχνά αντιμαχόμενες μεταξύ τους αραβικές φυλές και φατρίες, αλλά να κερδίσει και τον σεβασμό και των άλλων θρησκευτικών κοινοτήτων της περιοχής, κυρίως των Εβραίων. Ο Μωάμεθ επέμενε αυστηρά στον απόλυτο μονοθεϊσμό, στην ανάσταση των νεκρών και στη μέλλουσα κρίση. Τόνιζε την πίστη στους αγγέλους και τη σπουδαιότητα των προφητών, εντάσσοντας σε αυτούς και τον Ιησού και βέβαια και τον εαυτό του. Τόνιζε τη σημασία των βιβλίων των προφητών, υψώνοντας στην κορυφή ως ιερό βιβλίο του Ισλάμ το

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 91 21/7/2020 12:15:32 μμ

Κοράνιο. Λειτουργώντας ως προφήτης, αλλά και θρησκευτικός, κοινωνικός και ηθικός καθοδηγητής, δημιούργησε τη μουσουλμανική κοινότητα (ούμμα) της Μεδίνας. Μετά από πολλές συγκρούσεις με τις τοπικές φυλές, το 630 μ.Χ. κατέλαβε τη Μέκκα, από όπου οδήγησε τη νικηφόρο πορεία του Ισλάμ. Πέθανε το 632 μ.Χ. σε ηλικία 62 ετών. Μετά το θάνατό του, οι διάδοχοί του, οι χαλίφες, δηλαδή οι πολιτικοί και θρησκευτικοί αρχηγοί της μουσουλμανικής κοινότητας, κατόρθωσαν με εκπληκτική ταχύτητα να βγουν εκτός των ορίων της Αραβικής Χερσονήσου κηρύττοντας το Ισλάμ. Έτσι, το θρησκευτικό κράτος που δημιούργησε ο Μωάμεθ εξαπλώθηκε σε μια τεράστια έκταση.

Το Ισλάμ δεν αρνείται ότι ο Θεός αποκαλύφθηκε μέσω των προφητών τόσο στους χριστιανούς όσο

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 92 21/7/2020 12:15:32 μμ

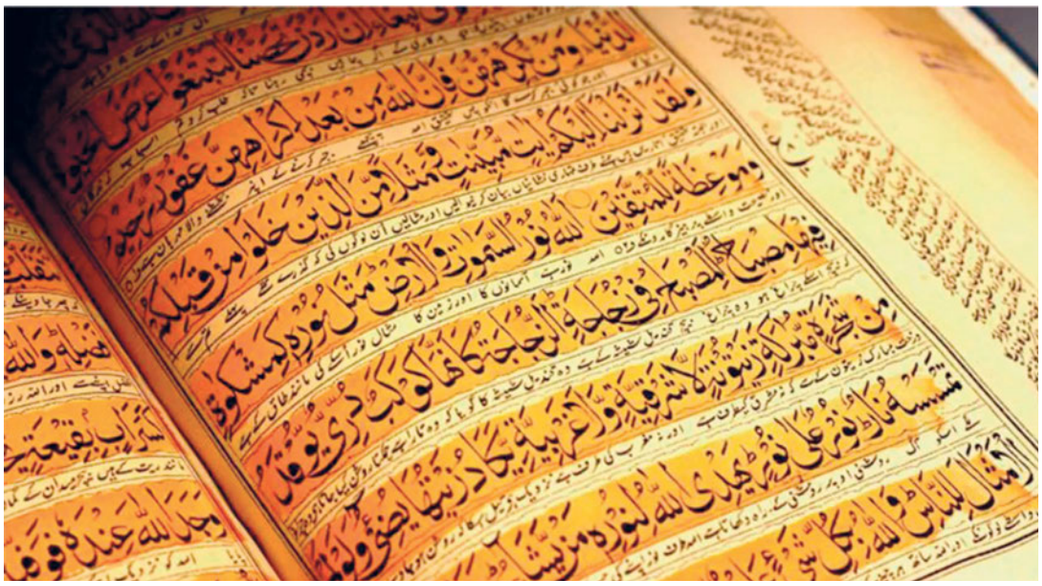
και στους ιουδαίους. Καθώς, ωστόσο, θεωρεί το Κοράνιο ως την ορθή, αρχική και τελευταία Αποκάλυψη, ο Μωάμεθ θεωρείται η σφραγίδα των Προφητών, ο έσχατος των προφητών.

iv. Κοράνιο: ο λόγος του Αλλάχ

Το **Κοράνιο** είναι το απόλυτο θεμέλιο του Ισλάμ και οι Μουσουλμάνοι το θεωρούν αντίγραφο του ουράνιου πρωτότυπου βιβλίου, το οποίο βρίσκεται πάντοτε μπροστά στον Θεό και από το οποίο ανακοινώθηκε το θέλημα του Θεού. Η λέξη σημαίνει «ανάγνωσμα» αλλά και «απαγγελία». Σύμφωνα με την αραβική παράδοση, μια νύχτα του μήνα Ραμαντάν, ενώ ο Μωάμεθ βρισκόταν σε περισυλλογή στη σπηλιά Χίρα κοντά στη Μέκκα, παρουσιάστηκε μπροστά του ο άγγελος Γαβριήλ

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 93 21/7/2020 12:15:32 μμ

και τον διέταξε να απαγγείλει ένα κομμάτι από το ουράνιο αρχέτυπο του Κορανίου. Λέγεται ότι κατά τη νύκτα αυτή κατέβηκε ολόκληρο το Κοράνιο ως τον χαμηλότερο ουρανό, αλλά αποκαλύφθηκε αργότερα στον προφήτη, μέσω του αγγέλου Γαβριήλ, διαδοχικά και κατά μικρά τμήματα.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 94 21/7/2020 12:15:32 μμ

Αυτά τα αποσπάσματα πήραν τον 7ο αι. μ.Χ. μια ενιαία μορφή, η οποία μέχρι και σήμερα θεωρείται ως το επίσημο κορανικό κείμενο. Είναι γραμμένο στην αραβική γλώσσα και αποτελείται από 6.236 στίχους, οι οποίοι διαιρούνται σε 114 κεφάλαια (σούρες).

Οι Μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι στη διαδρομή της ιστορίας ο Θεός αποκάλυψε και σε άλλους προφήτες το λόγο του. Το Κοράνιο αναφέρει 26 ονόματα προφητών. Τα περισσότερα από αυτά έχουν ληφθεί από την Αγία Γραφή (λ.χ. Ενώχ, Νώε, Ισμαήλ, Αβραάμ, Ισαάκ, Ιακώβ, Μωυσής, Δαβίδ, Σολομών, Ζαχαρίας, Ιωάννης ο Βαπτιστής, Ιησούς).

Το Κοράνιο, ως ο Λόγος του Αλλάχ, θεωρείται από τους πιστούς τόσο τέλειο, ώστε «ακόμη κι αν ενωθούν άνθρωποι και πνεύματα

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 95 21/7/2020 12:15:32 μμ

για να δημιουργήσουν ένα παρόμοιο ανάγνωσμα, δεν θα κατορθώσουν να το πράξουν παρά το ότι θα βοηθούν ο ένας τον άλλον» (Σούρα 17, 90). Οι μεταφράσεις του Κορανίου επιτρέπονται μόνο για να μπορούν οι μη αραβόφωνοι μουσουλμάνοι να το διδάσκονται και να το κατανοούν και όχι για τις προσευχές.

Οι πέντε στύλοι

Οι πέντε στύλοι αποτελούν την έμπρακτη απόδειξη της απόλυτης αφοσίωσης στο νόμο του Αλλάχ και στις εντολές του. Η τήρησή τους κάνει τον πιστό τέλειο Μουσουλμάνο. Επιπλέον, εκφράζουν την ισότητα και τους ισχυρούς δεσμούς μεταξύ των μελών της μουσουλμανικής κοινότητας.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 96 21/7/2020 12:15:32 μμ

1) Ομολογία πίστεως

«Δεν υπάρχει άλλος θεός εκτός από τον Αλλάχ και ο Μωάμεθ είναι ο απόστολος του Αλλάχ». Η ομολογία απαγγέλλεται στα αραβικά από όλους τους μουσουλμάνους σε όλο τον κόσμο. Και μόνο αυτή η απλή

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 97 21/7/2020 12:15:33 μμ

δήλωση αρκεί για να χαρακτηριστεί κάποιος Μουσουλμάνος.

2) Προσευχή

Είναι η βασική λατρευτική πράξη του Μουσουλμάνου και θεωρείται το «κλειδί του παραδείσου». Οι Μουσουλμάνοι προσεύχονται πέντε φορές την ημέρα: α) το πρωί, μεταξύ χαραυγής και ανατολής του ήλιου, β) το μεσημέρι, γύρω στις τρείς, γ) το απόγευμα, δ) μετά τη δύση του ηλίου και ε) το βράδυ, όταν πλέον έχει πέσει το σκοτάδι.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 98 21/7/2020 12:15:33 μμ

Πριν από την προσευχή επιβάλλεται τελετουργικό πλύσιμο του προσώπου, των χεριών μέχρι τους αγκώνες και των ποδιών μέχρι τους αστραγάλους. Όταν δεν υπάρχει νερό, ο πιστός μπορεί να χρησιμοποιήσει λεπτή άμμο. Η προσευχή γίνεται σε καθαρό τόπο και πάνω σε ειδικό χαλί, ο δε προσευχόμενος οφείλει να είναι νηφάλιος.

Σε καθορισμένες ώρες της μέρας ο μουεζίνης είτε από τον μιναρέ του τεμένους είτε από κάποιο βάθρο κοντά στο πλήθος καλεί μελωδικά τους πιστούς να προσευχηθούν.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 99 21/7/2020 12:15:33 μμ

Οι πιστοί, ανυπόδητοι, αφού πλυθούν και ετοιμαστούν, στρέφονται προς την κατεύθυνση της Μέκκας και προσεύχονται. Η καθιερωμένη μουσουλμανική προσευχή έχει έναν αυστηρά καθορισμένο ρυθμό, στον οποίο μετέχει ολόκληρο το σώμα.

3) Ελεημοσύνη

Ογδόντα δύο σούρες αναφέρονται σε αυτήν και μάλιστα σε συνάρτηση με την προσευχή, καθώς η μία θεωρείται στοιχειώδες χρέος πίστης και αγάπης προς τον Θεό, και η άλλη προς την κοινότητα. Η ελεημοσύνη θεωρείται καθήκον κάθε ενήλικου Μουσουλμάνου και παρέχεται σε χρήμα ή σε είδος.

4) Νηστεία

Το Κοράνιο επιβάλλει νηστεία 29 έως 30 ημερών το χρόνο για όλους τους σωματικά και πνευματικά υγιείς

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 100 21/7/2020 12:15:33 μμ

πιστούς –άντρες και γυναίκες– πάνω από τα δεκατέσσερα. Η νηστεία αυτή τελείται κατά τον μήνα **Ramadan** (Ραμαζάνι), τον ένατο μήνα του μουσουλμανικού σεληνιακού έτους, και συνδέεται με το γεγονός της αποκάλυψης του Κορανίου στον Μωάμεθ. Αρχίζει και λήγει με την εμφάνιση της νέας σελήνης. Κατά τη διάρκεια της μέρας απαγορεύεται το κάπνισμα, η όσφρηση αρώματος, ακόμη και η χρήση ένεσης. Αυτό σημαίνει ότι καμιά ξένη ουσία δεν πρέπει να μπει στο σώμα του ανθρώπου που νηστεύει. Τη νύχτα, όμως, αίρονται όλοι οι περιορισμοί.

5) Χατζ: Ιερή Αποδημία

Πρόκειται για το ετήσιο ιερό προσκύνημα στη Μέκκα και θεωρείται υποχρεωτικό θρησκευτικό καθήκον των Μουσουλμάνων. Σύμφωνα με το Κοράνιο, ο κάθε Μουσουλμάνος

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 101 21/7/2020 12:15:33 μμ

που είναι φυσικά και οικονομικά ικανός πρέπει τουλάχιστον μία φορά στη ζωή του να κάνει αυτό το ταξίδι. Η συγκέντρωση του πλήθους κατά τη διάρκεια του Χατζ θεωρείται η μεγαλύτερη ετήσια θρησκευτική συγκέντρωση ανθρώπων στον κόσμο. Το προσκύνημα γίνεται στις 8-12 του μήνα Ραμαντάν.

Οι προσκυνητές δέκα μίλια πριν από τη Μέκκα φορούν λευκό χιτώνα από δύο κομμάτια ύφασμα χωρίς ραφές, που συμβολίζει την απομάκρυνση του πιστού από την κοινωνία και την προσπάθειά του να ενωθεί με τον Θεό με απόλυτη ισότητα μεταξύ των πιστών, η οποία εκφράζεται με το κοινό απέριττο ντύσιμο. Η ιδιαίτερη πνευματική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι προσκυνητές ονομάζεται Ιχράμ.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 102 21/7/2020 12:15:33 μμ

Η κορυφαία στιγμή του προσκυνήματος συντελείται στον ιερό χώρο της Καάμπα. Εκεί οι προσκυνητές γυρνούν επτά φορές γύρω από τον μαύρο λίθο που είναι σκεπασμένος με πολύτιμο ύφασμα, προσπαθώντας να τον φιλήσουν ή να τον αγγίξουν και σε συγκεκριμένη στιγμή φωνάζουν: «Παρόντες στις διαταγές Σου».

Η Καάμπα (που σημαίνει στα αραβικά «κύβος») είναι ένα κυβοειδές οικοδόμημα επενδυμένο με γρανίτη που βρίσκεται μέσα στο τζαμί Μάστζιντ αλ-Χαράμ (Το μεγάλο Τέμενος) στη Μέκκα. Θεωρείται ο ιερότερος τόπος του Ισλάμ γι' αυτό και οι Μουσουλμάνοι σε όλο τον κόσμο όταν προσεύχονται στρέφονται προς αυτόν. Σύμφωνα με το Κοράνι, το μεγάλο Τέμενος αρχικά οικοδομήθηκε από τον Ιμπράχημ (Αβραάμ) και τον γιο του Ισμαήλ.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 103 21/7/2020 12:15:33 μμ

Μάστζιντ αλ-Χαράμ (Το μεγάλο Τέμενος) στη Μέκκα

104 / 74 - 75

Σαρία: ο ηθικός και θρησκευτικός «νόμος» των μουσουλμάνων

Η λέξη σαρία σημαίνει τον «δρόμο προς την πηγή ύδατος», έναν δρόμο, δηλαδή, πίστης και πρακτικής στηριγμένο στο θέλημα του Θεού. Ο ίδιος ο Μωάμεθ έθεσε τα θεμέλια της σαρία με αποκλειστικό σκοπό τη σωτηρία των πιστών. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση ο Μωάμεθ δεν θεωρείται ότι διαθέτει καθαρά νομοθετική εξουσία, καθώς αυτό το δικαίωμα ανήκει αποκλειστικά στον Θεό.

Η σαρία περιλαμβάνει διατάξεις πάνω σε θέματα πίστης, ντυσίματος, προσωπικής υγιεινής, νηστείας κ.ά. Καθορίζει, δηλαδή, όλες τις πλευρές της ανθρώπινης ζωής τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό βίο, όλες τις περιπτώσεις οικογενειακής, εμπορικής, πολιτικής,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 105 21/7/2020 12:15:33 μμ

θρησκευτικής και ποινικής δραστηριότητας και συμπεριφοράς. Με αυτόν τον τρόπο, όλη η ζωή του Μουσουλμάνου βρίσκεται κάτω από τον νόμο και την εποπτεία του Θεού.

Καθώς στο Ισλάμ θρησκεία και κράτος ταυτίζονται, κατ' αναλογία, ο θρησκευτικός νόμος είναι συγχρόνως νόμος της πολιτείας και αντίστροφα.

Η Παρασκευή στο τζαμί: η Ημέρα της Προσευχής

Η κοινή προσευχή των Μουσουλμάνων πραγματοποιείται το μεσημέρι κάθε Παρασκευής στο κεντρικό τζαμί της μουσουλμανικής κοινότητας. Εκεί ο ιμάμης στέκεται μπροστά στη σύναξη, απαγγέλλει τους καθορισμένους στίχους του Κορανίου και οι πιστοί, στοιχισμένοι πίσω του, εκτελούν ρυθμικά τις προβλεπόμενες κινήσεις. Είναι χαρακτηριστική

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 106 21/7/2020 12:15:33 μμ

η εικόνα πλήθους Μουσουλμάνων που προσεύχονται απόλυτα συντονισμένοι, πραγματικά σαν ένα σώμα. Με την ομαδική προσευχή αναδεικνύεται η αναγνώριση όλων των Μουσουλμάνων ως αδελφών μεταξύ τους. Όλες οι απαγγελίες από το Κοράνιο γίνονται στο πρώτο ενικό, εκτός από τη Φάτιχα που είναι στο πρώτο πληθυντικό, για να τονιστεί η αποκλειστικά ατομική ευθύνη κάθε πιστού απέναντι στον Θεό. Η Παρασκευή είναι η ημέρα της επίσημης λατρείας, ωστόσο δεν είναι μέρα αργίας. Ο πιστός μετά την προσευχή στο τέμενος μπορεί να πάει στη δουλειά του.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 107 21/7/2020 12:15:33 μμ

Θρησκευτικοί λειτουργοί

Πρόκειται για πρόσωπα που δεν έχουν ιερατική ιδιότητα, αφού στο Ισλάμ δεν αναγνωρίζεται ιεροσύνη.

- **Ο ιμάμης: Με τον όρο εννοείται ο καθοδηγητής, η κεφαλή της μουσουλμανικής κοινότητας, που προΐσταται στη δημόσια προσευχή.**
- **Ο μουεζίνης: καλεί τους πιστούς στην προσευχή.**
- **Ο κατίμπ είναι ο ιεροκήρυκας.**
- **Οι ουλαμάδες είναι οι γνώστες**

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 108 21/7/2020 12:15:33 μμ

και μελετητές του νόμου, οι θεολόγοι, οι «νομικοί». Η επιρροή τους μέσα στη ζωή του ισλαμικού κόσμου είναι τεράστια.

Γιορτές

Με βάση τους Πέντε Στύλους έχουν αναπτυχθεί διάφορες γιορτές και λατρευτικές εκδηλώσεις. Καθώς το ισλαμικό ημερολόγιο στηρίζεται στο «σεληνιακό έτος», οι μουσουλμανικές γιορτές είναι κινητές.

- **Εγίρα (Χίτζρα)**

Το ισλαμικό έτος αρχίζει με τον εορτασμό της Εγίρας, δηλαδή της εξόδου του Μωάμεθ και των συντρόφων του το 622 μ.Χ. από τη Μέκκα στη Μεδίνα.

- **Μαουλίντ**

Τη 12η μέρα του τρίτου μήνα του

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 109 21/7/2020 12:15:33 μμ

μουσουλμανικού έτους οι Μουσουλμάνοι γιορτάζουν τη γέννηση του Μωάμεθ.

- **Ραμαντάν (Ραμαζάν)**

Το Ραμαζάν (τουρκικά) ή Ραμαντάν (αραβικά) είναι μουσουλμανική γιορτή νηστείας. Ο μήνας Ραμαντάν είναι μια χρονική περίοδος κατάλληλη για προσευχή, για καλές πράξεις και για περισσότερο χρόνο με την οικογένεια και τους φίλους. Η νηστεία έχει σκοπό να βοηθήσει τους Μουσουλμάνους να ασκηθούν στην αυτοπειθαρχία, στην εγκράτεια, στη γενναιοδωρία, στη συγχώρεση, αλλά και στην υπομονή. Τους θυμίζει επίσης το πόσο υποφέρουν οι φτωχοί, εκείνοι που σπάνια τρέφονται επαρκώς ή δε βρίσκουν το κατάλληλο φαγητό.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 110 21/7/2020 12:15:33 μμ

- **Ιντ αλ-Καμπίρ (Κουρμπάν μπαϊράμ)**

Είναι η κορωνίδα των γιορτών και τελείται κατά τον 12ο μήνα, στη διάρκεια του οποίου πραγματοποιείται μεγάλο προσκύνημα στη Μέκκα. Όσοι δεν καταφέρνουν να αποδημήσουν, συμμετέχουν σε αυτήν τη μεγάλη γιορτή θυσιάζοντας ζώα σε ανάμνηση της θυσίας του Αβραάμ και με αυτόν τον τρόπο συντονίζονται με τους προσκυνητές. Το κρέας του ζώου μαγειρεύεται και τρώγεται από τα μέλη της οικογένειας, τους καλεσμένους και τους φτωχούς. Την παραμονή της γιορτής συνηθίζουν να επισκέπτονται τους τάφους των νεκρών.

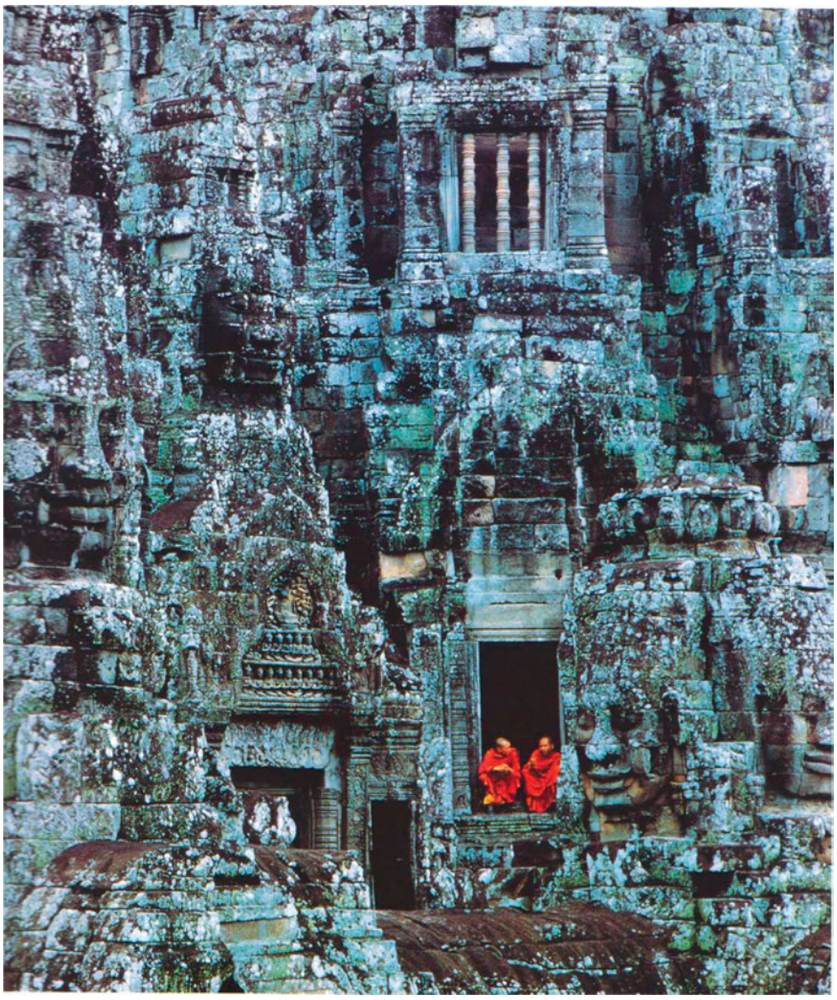
21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 111 21/7/2020 12:15:33 μμ

Δραστηριότητες

1. Εντοπίστε στη ζωή του Μωά-μεθ τα στοιχεία εκείνα που δεί-χνουν πώς εξελίχθηκε η σχέση του με τον Θεό.
2. Εξερεύνηση στο διαδίκτυο με θέμα: Περιήγηση σε ευρωπαϊκά τζαμιά.
3. Ας προσπαθήσουμε να δημι-ουργήσουμε χωρισμένοι σε ομάδες έναν οδηγό γνωριμίας με τόπους λατρείας των τριών μονοθεϊστικών θρησκειών και να τον παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης.
4. Επίσκεψη στο Μουσείο Ισλαμι-κών Τεχνών - Μουσείο Μπενάκη.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 112 21/7/2020 12:15:33 μμ

Ζ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Θρησκείες της Ανατολής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τοποι και συνηθειες: Ενα πανορama

i. Ινδοϊσμός
ii. Βουδισμός
iii. Θρησκείες της Κίνας

113 /78

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 113 21/7/2020 12:15:34 μμ

Τόποι και συνήθειες: Ένα πανόραμα

i. Ινδοϊσμός

Ο Ινδοϊσμός είναι η τρίτη μεγαλύτερη θρησκεία του κόσμου σε αριθμό πιστών, μετά τον Χριστιανισμό και το Ισλάμ, με περίπου ένα δισεκατομμύριο πιστούς. Πάνω από το 90% από αυτούς κατοικούν στην Ινδία. Η επίσημη ονομασία της ινδικής θρησκείας είναι Βραχμανισμός. Οι Ινδοί θεωρούν τη θρησκεία τους αιώνια, γι' αυτό και την ονομάζουν sanatana dharma, δηλαδή αιώνιο νόμο ή αιώνια θρησκευτική διδασκαλία. Πιστεύουν ότι οι ρίζες της χάνονται στα βάθη των απαρχών του κόσμου, πριν ακόμη αρχίσει η ανθρώπινη ιστορία.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 114 21/7/2020 12:15:34 μμ

Η ιερή συλλαβή Ωμ σε ινδική γραφή: το σύμβολο του Ινδοϊσμού.

Βασικές ιδέες

Ένας Ινδοϊστής μπορεί να λατρεύει έναν θεό ή πολλούς, να λατρεύει κάποιον άνθρωπο σαν θεό ή να μην τιμά κανένα θεό. Πολλές θρησκευτικές τάσεις και ομάδες υπάρχουν. Όλες βασίζονται στα ιερά κείμενα και στη διδασκαλία τους, η οποία αγκαλιάζει όλες τις πλευρές της ζωής. Θεμελιώδης αναζήτηση του Ινδοϊσμού είναι η επίτευξη της παγκόσμιας αρμονίας που διαπερνά το σύμπαν. Η υπέρτατη αρχή που περιλαμβάνει τα πάντα, ό,τι υπάρχει και δεν υπάρχει, είναι το Brahman.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 115 21/7/2020 12:15:34 μμ

Για την ινδική σκέψη υπάρχει διαβάθμιση των όντων, μια κλίμακα δηλαδή που αρχίζει από τα φυτά, τα ζώα και φτάνει στους υπέρτατους θεούς. Ο άνθρωπος βρίσκεται σε μια ενδιάμεση βαθμίδα και είναι δυνατόν να γεννιέται και να ξαναγεννιέται –όπως και τα άλλα όντα– παίρνοντας διάφορες μορφές ύπαρξης. Η πίστη στη **μετενσάρκωση** αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της ινδοϊστικής θρησκείας.

Βασική ινδοϊστική αναζήτηση είναι ο **δρόμος για τη λύτρωση**. Οι τρεις κατευθύνσεις αυτής της πορείας, όπως τους καθόρισε η ινδική σκέψη, είναι: α) η **οδός των έργων** (κάρμα γιόγκα), β) η **οδός της γνώσης** (τζνάνα γιόγκα) και γ) η **οδός της αφοσίωσης** (μπάκτι γιόγκα). Η λέξη **γιόγκα** σημαίνει άσκηση, εκγύμναση.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 116 21/7/2020 12:15:34 μμ

Ιερά κείμενα και παραδόσεις

Πρόκειται για ογκώδεις συλλογές κειμένων και παραδόσεων που διαμορφώθηκαν σε διάστημα σχεδόν δύο χιλιετηρίδων και περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τις Βέδες, τις Ουπανισάδες, και τα έπη Μαχαμπαράτα και Ραμαγιάνα. Όλες οι παραδοσιακές ιστορίες και οι διδασκαλίες αυτών των γραφών μεταδίδονται από γενιά σε γενιά από ειδικούς αφηγητές σε δημόσιες απαγγελίες αλλά και διαμέσου της τάξης των βραχμάνων (ιερέων).

Θεοί/Θεές

Στον Ινδοϊσμό υπάρχουν πολυάριθμοι θεοί και θεές, καθένας από τους οποίους μπορεί να λειτουργεί διαφορετικά, ανάλογα με την περίσταση. Οι θεοί και οι θεές βρίσκονται παντού. Είναι κρυμμένοι μέσα

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 117 21/7/2020 12:15:34 μμ

σε μεγαλοπρεπείς ναούς και μικρούς βωμούς, εικονίζονται σε πολύπλοκα κομψοτεχνήματα και σε κοσμήματα που πουλιούνται σε πάγκους της αγοράς και σε καταστήματα, αλλά και σε ημερολόγια τοίχου και κινηματογραφικές αφίσες. Τους συναντάς στα πιο απομακρυσμένα χωριά και στις πολυπληθείς πόλεις της Ινδίας και σε ινδοϊστικές κοινότητες από την Καραϊβική έως τη Βόρεια Αμερική και τη Βρετανία, από τη Νότια Αφρική έως την Ταϊλάνδη. Είναι αγαπητοί σε όλους. Η εξάπλωσή τους και οι ανεξάντλητες αναπαραστάσεις τους αποδεικνύουν την ποικιλία και τον πλούτο του ινδικού πολιτισμού. Ωστόσο, όσους θεούς και όσες θεές κι αν λατρεύει ο Ινδός, ταυτόχρονα πιστεύει σε έναν υπέρτατο θεό, σε μια απόλυτη αλήθεια, η οποία είναι η αιώνια αρχή και το τέλος της ύπαρξης.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 118 21/7/2020 12:15:34 μμ

Βισνού και Σίβα: Είναι δύο από τις πιο δημοφιλείς και σεβάσμιες μορφές που προσέλαβε ο υπέρτατος θεός του Ινδοϊσμού. Γύρω από αυτούς αναπτύχθηκαν ιστορίες και μύθοι, καλλιεργήθηκαν λατρευτικές πρακτικές και δογματικές διδασκαλίες. Η λατρεία του Σίβα είναι η πιο διαδεδομένη στην Ινδία.

Αβατάρα: Ο όρος σημαίνει «κάθοδο της θεότητας» στη γη. Σύμφωνα με αυτή τη διδασκαλία, όταν ο κόσμος βρίσκεται σε μεγάλη κρίση, ο Βισνού, για να δώσει λύση, ενσαρκώνεται, έρχεται δηλαδή στον κόσμο παίρνοντας μια ορισμένη μορφή ανθρώπου ή ζώου. Οι αβατάρες του είναι πολυάριθμες, από τις οποίες δέκα οι πιο σημαντικές. Σε αυτές έχει εμφανιστεί ως ψάρι, ιχθύς, χελώνα, αγριόχοιρος/κάπρος, άνθρωπος-λιοντάρι, νάνος,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 119 21/7/2020 12:15:34 μμ

πελεκυφόρος Ράμα, Ράμα ως Ραμάγιανα Βίσνου, Κρίσνα, Βούδας και Καλκίν.

Ράμα και Κρίσνα: Αυτοί οι θεοί είναι «αβατάρα», κάθοδοι-εκφάνσεις του Βισνού, αλλά λατρεύονται και ως ανεξάρτητες θεότητες.

Λατρευτικές παραδόσεις

Η Ινδία είναι κατάσπαρτη από ιερά και ναούς, από τους πιο απλούς βωμούς έως τα πιο εντυπωσιακά κτίσματα. Τα σπουδαιότερα βρίσκονται σήμερα στο νότιο τμήμα της Ινδίας. Ο ιερότερος χώρος του ναού, όπου φυλάσσεται το είδωλο ή το σύμβολο του θεού, είναι συνήθως ένα μικρό κτίσμα. Ο ινδοϊστικός **ναός** είναι περισσότερο ένα παλάτι-οίκος του θεού, παρά οικοδόμημα για τις συνάξεις του λαού.

Στο **είδωλο** του θεού αποδίδονται καθημερινά βασιλικές τιμές. Στις

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 120 21/7/2020 12:15:34 μμ

επίσημες γιορτές γίνονται λιτανείες του ειδώλου και άλλες εντυπωσιακές τελετές. Αν και δεν υπάρχει επίσημη υποχρέωση για τον Ινδό να επισκέπτεται τους ναούς, εντούτοις συνηθίζει να πηγαίνει για να δώσει προσφορές, να ζητήσει κάποια χάρη, να εκπληρώσει κάποιο τάμα.

Οι περισσότερες οικογένειες διαθέτουν μια γωνιά ή και ολόκληρο δωμάτιο στο σπίτι τους, όπου τοποθετούν το είδωλο ή το ιδιαίτερο σύμβολο του προστάτη θεού ή και άλλων προσφιλών θεοτήτων, ακόμη και εικόνες ιερών προσώπων. Τα σύμβολα ή τα ειδώλια του θεού δέχονται ιδιαίτερες λατρευτικές περιποιήσεις.

Χαρακτηριστικό της ινδοϊστικής λατρείας είναι η έμφαση στον **διαλογισμό** και την **περισυλλογή** που αναπτύχθηκε με διάφορες ψυχοσωματικές τεχνικές. Σκοπός του

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 121 21/7/2020 12:15:34 μμ

διαλογισμού είναι να βοηθήσει τον πιστό να διεισδύσει στο εσωτερικό του εγώ του και να κατακτήσει την αυτοσυνειδησία.

Η λατρευτική ζωή του Ινδοϊσμού διαφέρει από κάστα σε κάστα, από περιοχή σε περιοχή, από χωριό σε χωριό, από θεό σε θεό. Για τον ευλαβή Ινδό, αυτό που έχει σημασία είναι να λατρεύει κάτι ή κάποιον με όλη του την καρδιά. Διακρίνονται τέσσερις κατηγορίες λατρευτικής ζωής: η λατρεία στους ναούς, η οικογενειακή, η ατομική και η ομαδική.

Ινδοϊστής διαλογίζεται

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 122 21/7/2020 12:15:34 μμ

Μαντουράι (Madurai): μια πό-λη-ναός

Πρόκειται για μια αρχαία πόλη στον νότο της Ινδίας, η οποία είναι κάτι περισσότερο από ένας τερά-στιος τόπος λατρείας. Η κύρια θε-ότητα που λατρεύεται στο Madurai είναι η Μιναξί. Ο γάμος της με τον Sundareshvara γιορτάζεται κάθε χρόνο συγκεντρώνοντας περίπου 50.000 προσκυνητές. Στην καθημε-ρινή δημόσια λατρεία οι ιερείς του ναού, μετά την προσευχή και τις

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 123 21/7/2020 12:15:34 μμ

άφθονες προσφορές, μεταφέρουν τελετουργικά μια φορητή εικόνα του Sundareshvara στην κρεβατοκάμαρα της Μιναξί, όπου οι δύο θεοί θα περάσουν τη νύχτα μαζί.

Ο υψηλότερος πύργος αυτού του συγκροτήματος ναών φτάνει τα 52 μέτρα και είναι διακοσμημένος με 33.000 πολύχρωμα αγάλματα που απεικονίζουν ζώα, θεούς, δαίμονες και διάφορες σκηνές της λαϊκής θρησκευτικότητας.

Γάγγης: ο ιερός ποταμός

Στον Ινδοϊσμό σπουδαίο ρόλο διαδραματίζουν μια σειρά από ιερά αντικείμενα, φυτά δέντρα, ζώα, βουνά και ιεροί ποταμοί.

Τα **Ιμαλάια** είναι ιερό βουνό, μέρος του μυθικού βουνού Μερού που θεωρείται το κέντρο και ο ομφαλός της γης. Σε αυτό το μυθικό βουνό έχουν οι θεοί τις κατοικίες τους.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 124 21/7/2020 12:15:34 μμ

Ινδοϊστές στα νερά του Γάγγη στην ιερή πόλη Μπενάρες

Από τους ποταμούς ιδιαίτερη είναι η σημασία του Γάγγη (στα σανσκριτικά ο ποταμός είναι θηλυκού γένους). Θεωρείται πως είναι το μοναδικό ποτάμι που έχει πρόσβαση και στους τρεις κόσμους: τον παράδεισο, την κόλαση και τη γη. Οι Ινδοϊστές πιστεύουν πως, όταν ο άνθρωπος πλένεται στα νερά του Γάγγη, εξαγνίζεται από τις αμαρτίες, ενώ πολλοί από αυτούς φυλάσσουν

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 125 21/7/2020 12:15:34 μμ

νερό από τον ποταμό στα σπίτια τους ως αποτρεπτικό του κακού. Παρά, λοιπόν, το γεγονός ότι ο Γάγγης είναι πλέον εξαιρετικά μολυσμένος, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής και του πολιτισμού των Ινδών. Χιλιάδες Ινδοϊστές προσέρχονται στον ιερό ποταμό, είτε για να εξαγνιστούν, είτε για να αναζωογονηθούν, είτε για να χρησιμοποιήσουν τα νερά του για τις καθημερινές τους ανάγκες.

Κατά μήκος του ποταμού υπάρχουν ιερές πόλεις. Η πόλη **Βαρανάσι (Μπενάρες)** θεωρείται η πιο ιερή πόλη της Ινδίας, όχι μόνο για τους Ινδοϊστές αλλά και για τους οπαδούς του Βουδισμού, καθώς εκεί κήρυξε για πρώτη φορά ο Σιντάρτα Γκαουτάμα (Βούδας). Στην πόλη υπάρχουν εκατοντάδες ναοί κτισμένοι στις όχθες του ποταμού, που συχνά πλημμυρίζουν κατά τη

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 126 21/7/2020 12:15:34 μμ

διάρκεια της περιόδου των βροχών. Εκτός από τους εξαγνισμούς, στο Βαράνασι τελούνται καθημερινά αποτεφρώσεις νεκρών και οι στάχτες των πτωμάτων ρίχνονται στα νερά του ποταμού, ενώ πολλές φορές στον Γάγγη ρίχνονται και ολόκληρα τα σώματα των νεκρών.

Ιερά ζώα

Η πίστη στη μετενσάρκωση έχει οδηγήσει τους Ινδούς να δείχνουν σεβασμό όχι μόνο σε θεούς και σε ορισμένους ανθρώπους, αλλά και σε ζώα. Ιδιαίτερα ιερό ζώο είναι η

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 127 21/7/2020 12:15:35 μμ

αγελάδα. Σε αυτήν βλέπουν τη γενική εικόνα της ευλογίας, της διατροφής και της γενναιοδωρίας. Η αγελάδα με το γάλα της και τα προϊόντα που προέρχονται από αυτό, εξασφαλίζει την επιβίωση του λαού. Ακόμα και τα περιττώματά της που ξεραίνονται στον ήλιο χρησιμοποιούνται ως καύσιμη ύλη από τους φτωχούς Ινδούς. Ο Γκάντι ονόμασε την αγελάδα σύμβολο της μητρότητας και μητέρα των εκατομμυρίων. Οι περισσότερες αγελάδες κυκλοφορούν ελεύθερες στις πόλεις και τις ταΐζουν οι πιστοί. Συχνά μάλιστα τους προσφέρουν γιρλάντες από λουλούδια και σαφράν. Για τους περισσότερους Ινδούς απαγορεύεται η βρώση βοδινού κρέατος. Ένα από τα σοβαρότερα αμαρτήματα είναι η θανάτωση της αγελάδας. Στο πέρασμα των αιώνων τής έχουν αποδοθεί θρησκευτικοί συμβολισμοί.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 128 21/7/2020 12:15:35 μμ

Τα πόδια της συμβολίζουν τις τέσσερις Βέδες και την παγκόσμια τάξη του σύμπαντος (Ντάρμα), ενώ τα διάφορα μέλη του σώματός της τις κοινωνικές τάξεις. Άλλα ζώα που θεωρούνται ιερά είναι ο πίθηκος και ο ελέφαντας.

Κάστες της ινδικής κοινωνίας / Ζωή με απόλυτα καθορισμένους ρόλους και καθήκοντα

Με τον όρο **κάστα** περιγράφεται η κοινωνική οργάνωση της Ινδίας. Τέσσερις είναι οι ινδικές κάστες/ κοινωνικές τάξεις: οι Βραχμάνοι, οι Ξατρίγια, οι Βαϊσίγια και οι Σούδρα. Η κάθε μία κάστα είναι ανώτερη από την άλλη και διαθέτει μεγαλύτερο κοινωνικό κύρος. Το κύρος αυτό, θεωρητικά, δεν έχει να κάνει με την οικονομική κατάσταση κάθε κάστας, αλλά με τη θρησκευτική αγνότητά της. Επίσης, η κάθε κάστα

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 129 21/7/2020 12:15:35 μμ

συμμετέχει διαφορετικά στην κατανομή της εργασίας. Οι Βραχμάνοι είναι λόγιοι και ιερείς, οι Ξατρίγια είναι άρχοντες/βασιλείς, οι Βαϊσίγια είναι έμποροι και βιοτέχνες και τέλος οι Σούδρα(ς) ασκούν τα υπόλοιπα επαγγέλματα (οικοδόμοι, τσαγκάρηδες και άλλα «ταπεινά» επαγγέλματα).

Υπάρχουν όμως και οι εκτός κάστας άνθρωποι, οι παρίες, οι Ντάλιτ ή Νταλίτ (άθικτοι, ανέγγιχτοι). Κυριολεκτικά η λέξη σημαίνει «σπασμένοι, θρυμματισμένοι άνθρωποι». Οι Νταλίτ κάνουν τα «ακάθαρτα επαγγέλματα», ζουν χωριστά και δεν επιτρέπεται να τους αγγίξει κανείς, γιατί πιστεύουν πως θα μολυνθεί.

Η ινδοϊστική παράδοση έχει καθορίσει με προσοχή τα ατομικά και κοινωνικά καθήκοντα των ανθρώπων κάθε επαγγέλματος, τάξεως, κοινωνικής ομάδας. Ο κάθε

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 130 21/7/2020 12:15:35 μμ

άνθρωπος αναλόγως με τις πράξεις του (κάρμα) ξαναγεννιέται σε υψηλότερη ή χαμηλότερη κάστα. Η αγνότητα προϋποθέτει συγκεκριμένο τρόπο ζωής, όπως χορτοφαγία, όχι θυσίες με ζώα, γάμους μόνο από την κάστα προέλευσης, καθαριότητα, πίστη. Παλαιότερα και σε ορισμένες περιοχές οι γυναίκες μετά τον θάνατο του συζύγου τους καίγονταν μαζί του στην νεκρική πυρά. Και σήμερα όμως οι γυναίκες των χαμηλών κυρίως καστών ή όσες είναι εκτός κάστας, για να μην στιγματιστούν και περιθωριοποιηθούν κοινωνικά, οδηγούνται σε κατ' οίκον περιορισμό μέχρι τον θάνατό τους. Κάτι βέβαια αντίστοιχο δεν προβλέπεται για τους άνδρες, οι οποίοι είναι πιο ευνοημένοι κοινωνικά.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 131 21/7/2020 12:15:35 μμ

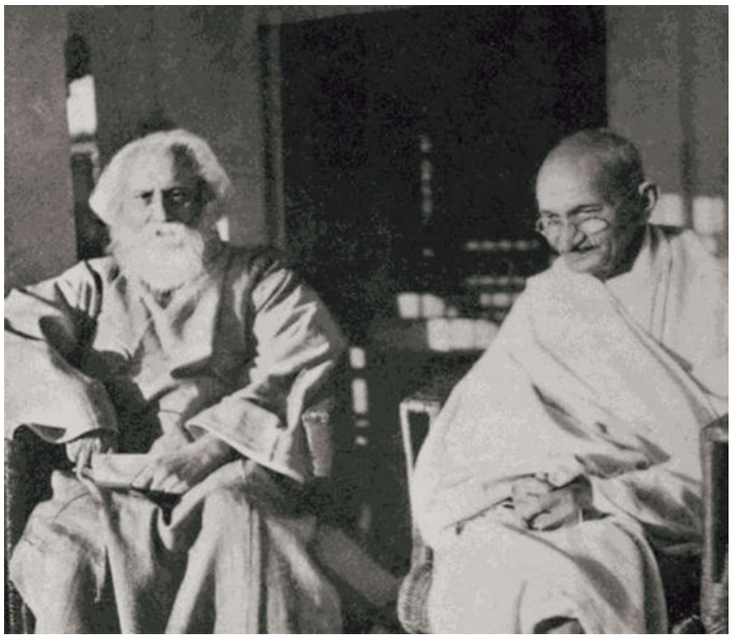

Σπουδαίοι Ινδοί ενάντια στις κάστες

Ο Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ (1861-1941), Ινδός συνθέτης, συγγραφέας και φιλόσοφος, κάτοχος του Νόμπελ Λογοτεχνίας (1913), αντιτάχθηκε σθεναρά στο σύστημα των καστών.

Ο Μαχάτμα Γκάντι (1869-1948), Ινδός στοχαστής, πνευματικός ηγέτης και πολιτικός της Ινδίας, υπερασπίστηκε τα δικαιώματα των νταλίτ, φτάνοντας στο σημείο να κάνει απεργία πείνας για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 132 21/7/2020 12:15:35 μμ

Οι κάστες στη σημερινή Ινδία

Σήμερα, τα άτομα που ανήκουν σε κατώτερη κάστα έχουν χαμηλό εισόδημα και δεν μπορούν να κατέχουν γη και να συναλλάσσονται με τράπεζες. Τα παιδιά στις κατώτερες κάστες πλήττονται από τον αναλφαβητισμό και εργάζονται κάτω από σκληρές συνθήκες. Για τις γυναίκες, το σύστημα της κάστας πολλαπλασιάζει τη φτώχεια και τις σε βάρος τους διακρίσεις.

Στην Ινδία ζουν σήμερα 167 εκατομμύρια νταλίτ, οι οποίοι πέφτουν

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 133 21/7/2020 12:15:35 μμ

θύματα κάθε είδους διακρίσεων. Κάνουν τις πιο απαξιωτικές και ακάθαρτες δουλειές με ακάλυπτα χέρια. Παρά τις δυσκολίες όμως είναι από τους πιο χαμογελαστούς ανθρώπους στον κόσμο.

ii. Βουδισμός

Ο Βουδισμός εμφανίστηκε γύρω στο δεύτερο μισό του 6ου π.Χ. αιώνα στη βόρεια Ινδία, στην περιοχή του σημερινού Νεπάλ. Αποτελείται από ένα σύνολο θρησκευτικών πεποιθήσεων, φιλοσοφικών αρχών, εθίμων, θεσμών και ηθικών κανόνων, που αποδίδονται στον Βούδα και σχετίζονται με τη σωτηρία του ανθρώπου.

Οι ίδιοι οι Βουδιστές ονομάζουν το σύστημα που ακολουθούν Μπούντα-βατσάνα, δηλαδή μήνυμα του

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 134 21/7/2020 12:15:35 μμ

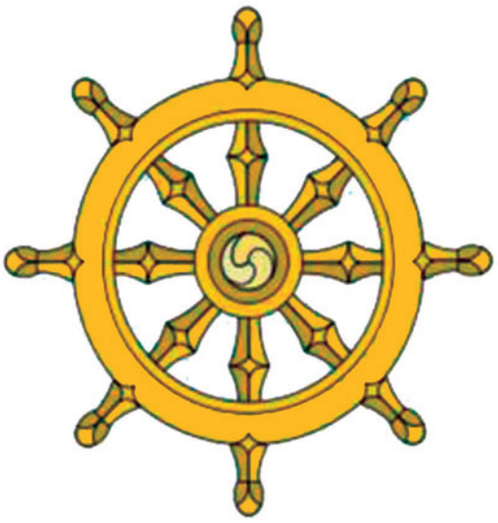
Βούδα και κυρίως Ντάρμα, δηλαδή διδασκαλία, απόλυτο νόμο, πρότυπο ζωής.

Πηγή της βουδιστικής διδασκαλίας θεωρείται ο Σιντάρτα Γκαουτάμα, που επονομάστηκε Βούδας, δηλαδή φωτισμένος. Είναι η μοναδική θρησκεία της οποίας ο ιδρυτής δεν παρουσιάστηκε ούτε ως προφήτης ενός Θεού ούτε ως απόστολος, και εκτός από αυτό απέφυγε ρητά να μιλήσει για τον Θεό. Ούτε βεβαίωσε ούτε αρνήθηκε την ύπαρξή του· απλώς σιώπησε.

Ο Βούδας υιοθέτησε τα βασικά πιστεύω της ινδικής θρησκείας της εποχής του: τη μετενσάρκωση και τον νόμο του κάρμα που προσδιορίζει την εξέλιξη κάθε όντος προς το καλύτερο ή το χειρότερο. Αρνήθηκε όμως την ύπαρξη της ψυχής και τις κάστες. Κεντρικός σκοπός του κηρύγματός του είναι η απολύτρωση

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 135 21/7/2020 12:15:35 μμ

του ανθρώπου από τον κόσμο της φθοράς και του πόνου που συνεχώς ανακυκλώνεται. Το κύρος του σωτήρα που προσέλαβε και η διδασκαλία του για τη σωτηρία του ανθρώπου από πολύ νωρίς μεταμόρφωσαν την προσωπικότητα του Βούδα σε θεία ύπαρξη. Μετά τον θάνατο του Βούδα, ο Βουδισμός άρχισε να εξαπλώνεται με γρήγορους ρυθμούς σε όλη την Ασία.

Ο τροχός με τις οκτώ ακτίνες (το οκταπλό μονοπάτι που οδηγεί στη φώτιση): το σύμβολο του Βουδισμού.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 136 21/7/2020 12:15:35 μμ

Η ζωή του Σιντάρτα Γκαουτάμα

Ο Σιντάρτα Γκαουτάμα, γεννήθηκε στα μέσα του 6ου αιώνα π.Χ. στο Λουμπίνι του Νεπάλ. Πατέρας του ήταν ο βασιλιάς Σουντοντάνα και μητέρα του η βασίλισσα Μάγια. Το όνομα Σιντάρτα, σημαίνει εκείνος που πετυχαίνει τον στόχο του. Στη διάρκεια της γιορτής των γενεθλίων του, ένας ερημίτης επισκέφτηκε το παλάτι και προφήτευσε πως το παιδί όταν μεγάλωνε θα γινόταν είτε μεγάλος ηγεμόνας είτε άγιος. Πέντε ημέρες αργότερα, την ημέρα της ονοματοδοσίας, ο Βασιλιάς Σουντοντάνα κάλεσε οχτώ βραχμάνους για να αποκαλύψουν το μέλλον του γιου του. Όλοι επανέλαβαν την προφητεία του ερημίτη, αλλά ο νεότερος βραχμάνος ήταν ο μόνος που προέβλεψε ότι ο νεογέννητος πρίγκιπας θα γινόταν ο Βούδας.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 137 21/7/2020 12:15:35 μμ

Ο πρίγκιπας Σιντάρτα μεγάλωσε μέσα σε όλες τις πολυτέλειες για τις οποίες φρόντιζε ο πατέρας του, με την προσδοκία ότι μια μέρα ο γιος του θα τον διαδεχτεί. Στην ηλικία των 16 ετών, μάλιστα, τον πάντρεψε με τη Γιασοντάρα, η οποία του χάρισε ένα γιο. Μέχρι την ηλικία των 29 τα πάντα κυλούσαν ήρεμα και ο βασιλιάς Σουντοντάνα ήταν προσεκτικός ώστε ο γιος του να μη γνωρίσει τη δυστυχία. Παρ' όλα αυτά όμως, ο Σιντάρτα δεν ένιωθε ικανοποιημένος από τη ζωή του.

Μια μέρα, πήρε το άλογό του και αποφάσισε να γνωρίσει τους υπηκόους του. Ο πατέρας του είχε φροντίσει να απομακρυνθούν όλοι οι δυστυχισμένοι, γερασμένοι και άρρωστοι άνθρωποι, ώστε να μην τους συναντήσει ο γιος του. Ωστόσο, ο πρίγκιπας Σιντάρτα συνάντησε έναν γέρο, έναν άρρωστο και

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 138 21/7/2020 12:15:35 μμ

έναν νεκρό στην πυρά. Η τριπλή αυτή συνάντηση τον συγκλόνισε κατάβαθα· του δίδαξε τη ματαιότητα της ζωής και τον έκανε να συναισθανθεί ότι τη ζωή δεν την κυβερνά η επιθυμία και η χαρά, αλλά ο πόνος και ο θάνατος. Ό,τι μέχρι τώρα απολάμβανε, του φάνηκε δίχως νόημα. Βαθιά θλιμμένος από την ανθρώπινη δυστυχία, αποφάσισε πως έπρεπε να βρει έναν τρόπο να σώσει τους ανθρώπους από τον πόνο.

Λίγο αργότερα, η εμπειρία της συνάντησης με έναν ασκητή τού έδειξε ότι υπάρχει δρόμος για σωτηρία και ότι τα βαθιά ερωτήματα της ύπαρξης σχετικά με τη ζωή και τον θάνατο μόνο η θρησκευτική ζωή μπορεί να τα λύσει. Υπό την επήρεια των συνταρακτικών του εμπειριών πήρε τη μεγάλη απόφαση. Σε ηλικία 29 ετών εγκατέλειψε το παλάτι, τη

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 139 21/7/2020 12:15:35 μμ

γυναίκα του και το νεογέννητο παιδί του και έφυγε για την έρημο αναζητώντας την αλήθεια της σωτηρίας. Για επτά ολόκληρα χρόνια έγινε περιπλανώμενος ασκητής. Αργότερα ο Βούδας διηγήθηκε ως εξής τη μεγάλη του απόφαση:

Έτσι λοιπόν [...]
Ενώ ήμουν στην ακμή της ευτυχισμένης νεότητας,
στο πρώτο άνθος της ζωής,
αντίθετα προς την επιθυμία των γονέων μου,
που θρηνούσαν και έχυναν δάκρυα,
έκοψα τα μαλλιά και τα γένια μου,
ντύθηκα κίτρινα ενδύματα
και έφυγα από την εστία στον ανέστιο βίο.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 140 21/7/2020 12:15:35 μμ

Ακολούθησαν και άλλα χρόνια σκληρής άσκησης. Πολλοί ήταν αυτοί που θαύμαζαν τις προσπάθειές του και έγιναν μαθητές του. Οι σκληρές στερήσεις κόντεψαν να οδηγήσουν τον Σιντάρτα στον θάνατο. Τότε συνειδητοποίησε πως οι ακρότητες δεν προσφέρουν καμία πρόοδο στην πνευματική ζωή και καμία απάντηση στην αναζήτηση

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 141 21/7/2020 12:15:35 μμ

της αλήθειας. Έτσι, ανακάλυψε τη **Μέση Οδό**, έναν ισορροπημένο τρόπο ζωής, μακριά από τις ασκητικές υπερβολές.

Στην ηλικία των 35, κατέκτησε τη **Φώτιση**. Με τη Φώτιση, κατανόησε το νόμο που διέπει τις σχέσεις των πραγμάτων μεταξύ τους, απέκτησε πλήρη επίγνωση της αιτίας της δυστυχίας και συνειδητοποίησε τα βήματα που είναι απαραίτητα για να εξαλειφθεί. Όσα ανακάλυψε τα αποκάλεσε **Τέσσερις Ευγενικές Αλήθειες**. Ο άνθρωπος που κατανοεί αυτές τις αλήθειες μπορεί να απελευθερωθεί από τη δυστυχία. Περιγράφοντας ο ίδιος αργότερα την εμπειρία του στους μαθητές του, λέει: «Αληθινά, εγώ βρήκα τη διδασκαλία την ανεξιχνίαστη, την οποία είναι δύσκολο να τη δεις και να την εννοήσεις, την καθαρή, την έξοχη, η οποία δεν αποκτάται με τον λογικό

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 142 21/7/2020 12:15:35 μμ

νου, τη λεπτή, η οποία μόνο από τον σοφό κατανοείται». Από τότε και μετά οι οπαδοί του έπαψαν να τον αποκαλούν με το κανονικό του όνομα και άρχισαν να αναφέρονται σε αυτόν ως τον **Βούδα**, τον Αφυπνισμένο ή Φωτισμένο.

Για σαράντα περίπου χρόνια ο Βούδας διέσχιζε με τους μαθητές του ολόκληρη την περιοχή της μέσης λεκάνης του Γάγγη και έφτασε ως τις υπώρειες των Ιμαλαΐων κηρύττοντας ανεξαιρέτως σε φτωχούς και πλούσιους, σε δικαίους και αδίκους, σε σοφούς και αγράμματους και σε ανθρώπους από όλες τις κάστες. Χωρίς να στραφεί εναντίον των καστών, με τη στάση του ουσιαστικά τις κατήργησε. Ένα μεγάλο πλήθος από μαθητές τον ακολουθούσαν. Εξασφάλιζαν την τροφή τους με την επαιτεία και σε αντάλλαγμα πρόσφεραν τη διδασκαλία τους.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 143 21/7/2020 12:15:35 μμ

Ίδρυσε μοναστήρια κοντά σε πόλεις, μέσα σε ιδιωτικά δάση που του τα είχαν παραχωρήσει πλούσιοι οπαδοί και φίλοι του. Στην κοινότητα των μοναχών επικρατούσε πλήρης ισότητα. Η μόνη διαβάθμιση ήταν η αρχαιότητα προσχώρησης των μοναχών στην κοινότητα. Σύντομα ο Βούδας ίδρυσε και τάξη γυναικών μοναχών.

Στην ηλικία των 80, αισθάνθηκε τον επερχόμενο θάνατό του και θέλησε να επιστρέψει στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Στο δρόμο της επιστροφής αρρώστησε και σταμάτησε εξαντλημένος στα περίχωρα μιας πόλης. Στον απαρηγόρητο μαθητή που τον φρόντιζε είπε: «Αρκετά Άναντα, δεν πρέπει να θλίβεσαι και να θρηνείς! Δεν έχω ήδη επανειλημμένως κηρύξει ότι κάθε λύπη και κάθε χαρά μεταβάλλεται και χωρίζεται από μας και σ' άλλα μετατρέπεται;

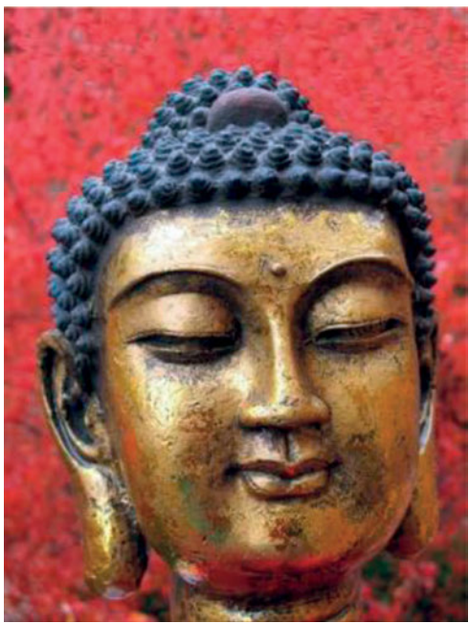
21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 144 21/7/2020 12:15:35 μμ

Πώς θα μπορούσε να περιμένει κανείς, ώστε αυτό που γεννιέται, που δημιουργείται, που είναι συνδεδεμένο με αιτίες και προορισμένο για τον θάνατο να μην πεθάνει; Αυτό είναι πράγμα αδύνατο». Τις τελευταίες στιγμές της ζωής του, ο Βούδας ρώτησε τους θλιμμένους μοναχούς του αν είχαν κάποια ερώτηση ή την ανάγκη να τους διασαφηνίσει κάποιο σημείο της διδασκαλίας διώχνοντας κάθε αμφιβολία. Απάντησαν πως δεν είχαν καμία. Τα τελευταία λόγια του Βούδα ήταν: «Όλα τα σύνθετα πράγματα χάνονται. Αγωνιστείτε επιμελώς για την απελευθέρωσή σας». Στη συνέχεια, ειρηνικά έκλεισε τα μάτια του. Το σώμα του αποτεφρώθηκε και τα εναπομείναντα λείψανά του τοποθετήθηκαν σε **στούπες** που ανοικοδομήθηκαν προς τιμήν του.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 145 21/7/2020 12:15:35 μμ

Βουδιστικοί ναοί και αγάλματα

Χαρακτηριστικά δείγματα της βουδιστικής τέχνης σε όλες τις χώρες που επικράτησε ο Βουδισμός είναι οι στούπες. Πρόκειται για μεγαλοπρεπή και θολωτά μνημειακά κτίσματα, συνήθως με σχήμα κώδωνος, λωτού ή χρυσαλλίδας. Σε όλη την κεντρική και ανατολική Ασία δεσπόζουν σε ποικίλους ρυθμούς εντυπωσιακές και πολυώροφες παγόδες, καθώς και χαρακτηριστικοί βουδιστικοί ναοί και μοναστήρια.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 146 21/7/2020 12:15:35 μμ

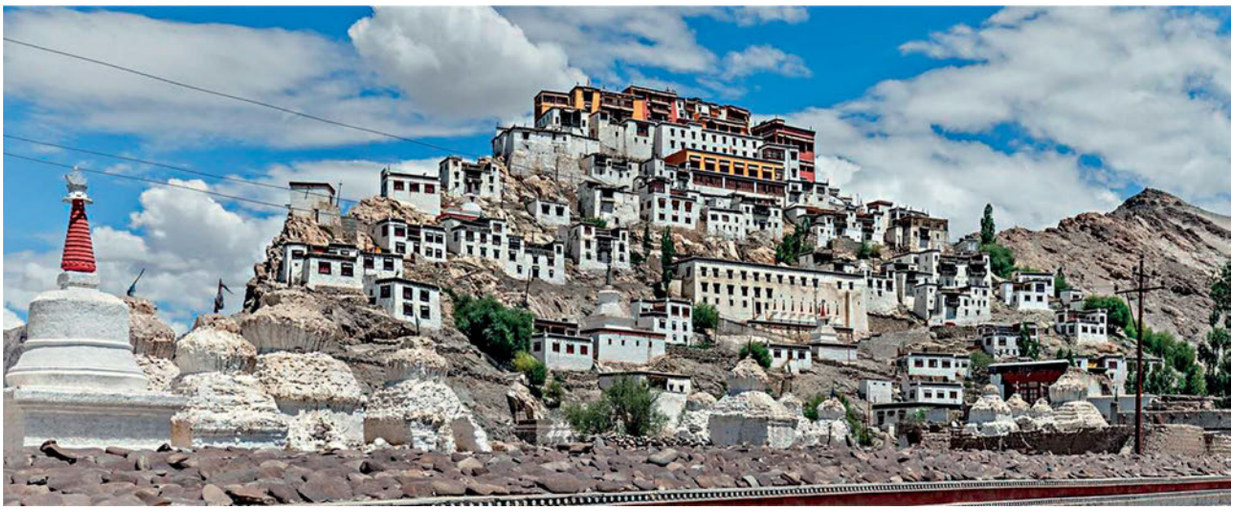

Η χρυσή στούπα στη Σουενταγκόν (15ος αι.) στο Μυανμάρ είναι το χρυσό σήμα κατατεθέν του Βουδισμού, ένα θρησκευτικό και ταυτόχρονα εθνικό μνημείο. Θεωρείται ότι χτίστηκε πάνω από τα λείψανα του Βούδα.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 147 21/7/2020 12:15:36 μμ

Αναρίθμητα είναι τα αγάλματα του Βούδα και σε όλα τα μεγέθη: από τις μινιατούρες που κοσμούν δωμάτια έως τα τεράστια γλυπτά, που στήθηκαν σε περίοπτα μέρη ή λαξεύτηκαν σε βράχους και βουνά. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν όλα σχεδόν τα υλικά: ξύλο, πηλός, μάρμαρο, πολύτιμοι λίθοι, ορείχαλκος. Επίσης, διαμορφώθηκαν διάφοροι τύποι απεικόνισης του Βούδα: με γαλήνιο χαμόγελο και μεγάλη κοιλιά υποδηλωτική της αφθονίας, σε στάση διαλογισμού, καθισμένου πάνω σε λωτό κ.ά.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 148 21/7/2020 12:15:36 μμ

Βουδιστικό μοναστήρι στο Θιβέτ

Πηγές / κείμενα

Η ιερή γραμματεία του Βουδισμού είναι μια απέραντη περιοχή, μια ολόκληρη βιβλιοθήκη κειμένων, προϊόν επίμονου και διεισδυτικού στοχασμού από τον 1ο αι. π.Χ. έως τον 8ο αι. μ.Χ.: Τριπιτάκα (Τρία καλάθια), Κινεζική Τριπιτάκα, Θιβετιανή γραμματεία.

Η ζωή του βουδιστή

Οι άνθρωποι πρέπει (α) να σέβονται κάθε μορφή ζωής και να αποφεύγουν την οποιαδήποτε βλάβη

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 149 21/7/2020 12:15:36 μμ

της, (β) να μην παίρνουν ό,τι δεν τους προσφέρεται, (γ) να απέχουν από κάθε μορφή ασέλγειας, (δ) να μην ψεύδονται και (ε) να μην πίνουν οινοπνευματώδη ποτά.

Οι μοναχοί οφείλουν να τηρούν πέντε ακόμη υποχρεώσεις: (στ) να τρώνε με μέτρο και όχι ύστερα από τις μεσημεριανές ώρες, (ζ) να μην παρακολουθούν χορούς, τραγούδια ή θεατρικές παραστάσεις, (η) να μη χρησιμοποιούν στεφάνια, αρώματα, κρέμες ή κοσμήματα, (θ) να αποφεύγουν τα ψηλά ή φαρδιά κρεβάτια, (ι) να μη δέχονται ως προσφορά από τους ανθρώπους χρυσό ή ασήμι.

Βασικό ιδανικό και χαρακτηριστικό γνώρισμα του Βουδισμού αποτελεί ο μοναχισμός. Άλλωστε ο ίδιος ο Βούδας υπήρξε ασκητής και ίδρυσε μοναχική αδελφότητα, τη Sangha. Στις βουδιστικές χώρες

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 150 21/7/2020 12:15:36 μμ

ο αριθμός των μοναχών ήταν πάντα μεγάλος. Στο Θιβέτ υπήρξαν εποχές, κατά τις οποίες το 1/4 του πληθυσμού ζούσε σε μοναστήρια. Ο μοναχός ονομάζεται bhiksu, δηλαδή επαίτης, ζητιάνος. Η Sangha, η βουδιστική μοναχική κοινότητα, παραμένει ο πυρήνας του βουδιστικού κόσμου και τα μοναστήρια οι πνεύμονες του Βουδισμού.

Ο Δαλάι Λάμα

Δαλάι Λάμα είναι ο τίτλος που δίνεται στον έναν από τους δύο ηγέτες του θιβετιανού Βουδισμού. Ο σημερινός 14ος Δαλάι Λάμα, είναι ο **Τεντζίν Γκιάτσο**, που κέρδισε το Νόμπελ Ειρήνης το 1989 και είναι γνωστός για τον διαρκή του αγώνα υπέρ των Θιβετιανών μετά την κινεζική κατοχή, μέσα και έξω από το Θιβέτ. Έχει ταξιδέψει σε όλο τον κόσμο, υποστηρίζοντας την ανάγκη

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 151 21/7/2020 12:15:36 μμ

για την ευημερία των Θιβετιανών, διδάσκοντας θιβετιανό Βουδισμό και μιλώντας για τη σημασία της συμπόνιας ως πηγής για μια ευτυχισμένη ζωή.

Οι έξι τυφλοί (λαϊκή ινδική αφήγηση από το Lokaprajna ptisutra)

Σε ένα χωριό της Ινδίας ζούσαν ένας τυφλός μαχαραγιά και πέντε σοφοί άνθρωποι, επίσης τυφλοί. Οι συγχωριανοί τους τους σέβονταν και τους βοηθούσαν. Επειδή ήταν τυφλοί και δεν μπορούσαν να δουν με τα μάτια τους τον κόσμο, χρησιμοποιούσαν όλες τις άλλες αισθήσεις τους και κυρίως τη φαντασία

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 152 21/7/2020 12:15:36 μμ

τους. Επίσης χρησιμοποιούσαν τα μάτια των άλλων, γι' αυτό άκουγαν προσεκτικά τις ιστορίες που τους έλεγαν. Άκουγαν και όσους είχαν ταξιδέψει σε μακρινές χώρες. Έτσι μπορούσαν να γνωρίσουν τον κόσμο και τη ζωή έξω από τον τόπο τους. Οι πέντε σοφοί άκουγαν με ενδιαφέρον όλες τις ιστορίες, αλλά κυρίως εκείνες που αφορούσαν ελέφαντες. Ο πρώτος τυφλός φανταζόταν τον ελέφαντα σαν έναν τεράστιο βράχο. Ο δεύτερος τον φανταζόταν σαν έναν τεράστιο κορμό δέντρου, ο τρίτος πίστευε ότι μοιάζει με μεγάλο φίδι, ο τέταρτος με ιπτάμενο χαλί και ο πέμπτος με χοντρό σωλήνα.

Μια μέρα ένας ελέφαντας μπήκε με βήμα βαρύ στο χωριό και στάθηκε στην πλατεία. Όλοι έτρεξαν να δουν αυτό το τεράστιο και θορυβώδες πλάσμα φωνάζοντας: «Ένας

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 153 21/7/2020 12:15:36 μμ

ελέφαντας! Ένας ελέφαντας!». Ο μαχαραγιάς, μαζί με τους πέντε τυφλούς σοφούς, έφτασε στην πλατεία και ζήτησε να του τον περιγράψουν. Οι τυφλοί προχώρησαν για να δουν με τα μάτια της αφής το πλάσμα για το οποίο συζητούσαν και σκέφτονταν τόσο καιρό, και άρχισαν να το αγγίζουν. Ο πρώτος ψηλάφισε την πλευρά του τεράστιου ζώου. «Ο ελέφαντας είναι ένας πολύ ψηλός βράχος με σκληρή επιφάνεια!», δήλωσε. Ο δεύτερος άντρας άγγιξε τα πόδια του ελέφαντα. «Είναι όπως τον φανταζόμουν, ένας τεράστιος κορμός δέντρου!», αναφώνησε. Ο τρίτος έπιασε την ουρά του. «Ο ελέφαντας είναι ένα τεράστιο φίδι», είπε. Ο τέταρτος τυφλός έπιασε το τεράστιο αυτί του ελέφαντα. «Πιστεύω ότι ο ελέφαντας είναι ένα μαγικό χαλί που μπορεί να πετάξει πάνω από τα βουνά

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 154 21/7/2020 12:15:36 μμ

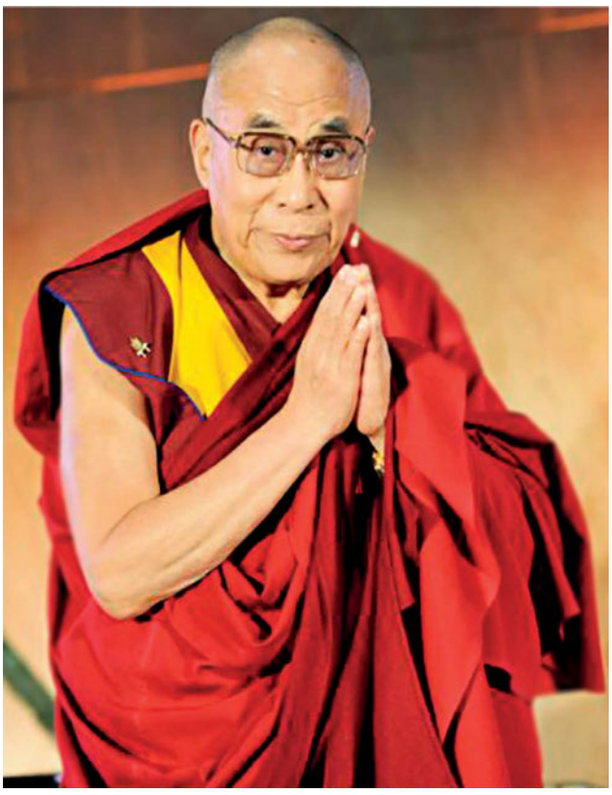
και τα δάση!», δήλωσε ικανοποιημένος. Ο πέμπτος, που κατά σύμπτωση έπιασε την προβοσκίδα, απέρριψε όλα όσα είπαν οι προηγούμενοι και υποστήριξε ότι όλοι έκαναν λάθος και ότι στην πραγματικότητα ήταν ένας μεγάλος ελαστικός σωλήνας. Ο μαχαραγιάς, που δεν μπορούσε να βγάλει άκρη, άκουσε έναν πιτσιρίκο να λέει: «Την αλήθεια θα τη βρεις, αν τη θέση σου αλλάξεις!». Τότε οι πέντε τυφλοί άλλαξαν θέσεις. Και τότε άρχισαν να μην είναι τόσο σίγουροι και να προβληματίζονται, ώσπου κατάλαβαν…

«Ο καθένας μας είχε ακουμπήσει μόνο ένα μέρος του ζώου και είδε αυτό που ήθελε να δει», είπε ο ένας. «Ο καθένας αναγνώρισε αυτό που σκεφτόταν από πριν», είπε ο άλλος. «Για να μάθουμε ποια είναι η αλήθεια, θα πρέπει να συνδέσουμε όλα τα κομμάτια», είπε ο τρίτος,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 155 21/7/2020 12:15:36 μμ

κι έτσι συνέχισαν να συζητούν στο δρόμο για το σπίτι.

Ο μαχαραγιάς χαμογέλασε ευχαριστημένος, γιατί αναγνώρισε για άλλη μια φορά πόσο σοφοί ήταν οι πέντε τυφλοί που συνειδητοποίησαν ότι, για να καταλάβουν την αλήθεια για τον ελέφαντα, έπρεπε να δουν τόσο με τα δικά τους μάτια όσο και με τα μάτια του άλλου.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 156 21/7/2020 12:15:36 μμ

iii. Θρησκείες της Κίνας

Ο Κομφουκισμός και ο Ταοϊσμός γεννήθηκαν γύρω στον 6ο π.Χ. αιώνα και από τότε δέσποσαν στο θρησκευτικό και κοινωνικό στερέωμα της Κίνας. Ιδρυτής του πρώτου ήταν ο Κομφούκιος και του δεύτερου ο Λάο-Τσε.

Η ζωή του Κομφούκιου (551 π.Χ. - 479 π.Χ.)

Ο Κομφούκιος γεννήθηκε στην πόλη Τσού-φου, στην κινεζική επαρχία Σαντόνγκ, σε μια περίοδο κοινωνικής αναρχίας και αβεβαιότητας. Ο πατέρας του ήταν ένας σοβαρός και γενναίος άνθρωπος με ευγενική καταγωγή. Ο Κομφούκιος ήταν μόλις τριών ετών, όταν πέθανε ο πατέρας του κι αναγκάστηκε να καλλιεργήσει τις ικανότητές του

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 157 21/7/2020 12:15:36 μμ

προκειμένου να αντιμετωπίσει την ανέχεια.

Παντρεύτηκε στα δεκαεννιά του χρόνια και απέκτησε έναν γιο και μία κόρη. Εργάστηκε ως υπάλληλος σε δημόσιες θέσεις (υπεύθυνος αποθηκών και επιθεωρητής δημοσίων αγροκτημάτων). Στα εικοσιτρία του χρόνια έχασε τη μητέρα του και αποσύρθηκε τρία χρόνια για να την πενθήσει. Το διάστημα αυτό ήταν μια περίοδος περισυλλογής και σπουδής. Αργότερα άρχισε να παραδίδει μαθήματα, με τα οποία απέκτησε σύντομα φήμη και διασυνδέσεις με αριστοκρατικούς κύκλους. Το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του το αφιέρωσε στη μελέτη, στη διδασκαλία και στα ταξίδια. Πολλοί νέοι συγκεντρώθηκαν κοντά του για να σπουδάσουν ιστορία, φιλοσοφία, ηθική και τις θεμελιώδεις αρχές της διοίκησης και της κοινωνικής

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 158 21/7/2020 12:15:36 μμ

συμπεριφοράς. Λέγεται ότι οι μαθητές του έφταναν τους 3.000. Ο Κομφούκιος δεν έζησε με τους μαθητές του σε κοινότητα, όπως ο σύγχρονός του Βούδας στην Ινδία, κέρδισε όμως την αφοσίωση και τον σεβασμό τους. Βασική του μέθοδος διδασκαλίας ήταν οι ερωταποκρίσεις.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 159 21/7/2020 12:15:37 μμ

Ο Κομφούκιος δεν ίδρυσε νέα θρησκεία. Από πολύ νωρίς στη ζωή του κατάλαβε ότι η μοναδική σωτηρία για τη ζωή των ανθρώπων ήταν η ριζική μεταρρύθμιση του συστήματος διακυβέρνησης της χώρας. Η εξουσία έπρεπε να περιέλθει στα χέρια φωτισμένων ηγετών και οι κρατικές υπηρεσίες να εκτελούνται από ηθικούς και ευσυνείδητους υπαλλήλους. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού ο Κομφούκιος θεώρησε αναγκαία τόσο την αναζωπύρωση των παλιών παραδόσεων και εθίμων, που είχαν ατονήσει, όσο και την αποκατάσταση του ιερού κοινωνικού οργανισμού της αρχαίας εποχής.

Με μια μικρή ομάδα μαθητών του ταξίδεψε για δεκατέσσερα ολόκληρα χρόνια σε κινεζικά κρατίδια και έκανε επισκέψεις σε διάφορους ηγεμόνες επιδιώκοντας να τους

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 160 21/7/2020 12:15:37 μμ

επηρεάσει. Ήταν πια 67 ετών, όταν κλήθηκε να βοηθήσει στη διακυβέρνηση της χώρας. Οι μειωμένες του όμως δυνάμεις δεν του το επέτρεψαν. Έτσι, κατέφυγε στη διδασκαλία με σκοπό την αναμόρφωση και την ταξινόμηση του υλικού που είχε μαζέψει. Ο ίδιος έδωσε το διάγραμμα της ζωής του με αυτά τα λόγια: «Στα δεκαπέντε μου χρόνια έβαλα την καρδιά μου στη σπουδή. Στα τριάντα είχα σταθεροποιηθεί γερά. Στα σαράντα δεν είχα πια αμφιβολίες. Στα πενήντα γνώριζα το θέλημα του Ουρανού. Στα εξήντα ήμουν έτοιμος να το αποδεχτώ. Στα εβδομήντα μπορούσα να ακολουθώ τις επιθυμίες της καρδιάς μου, χωρίς να καταπατώ το δίκαιο» (Ανάλεκτα 2, 4).

Το 482 π.Χ. έχασε τον μοναχογιό του και τον επόμενο χρόνο τον αγαπημένο του μαθητή, απώλειες που

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 161 21/7/2020 12:15:37 μμ

του στοίχισαν ιδιαίτερα. Τρία χρόνια μετά, στα 73 του, πέθανε κι ο ίδιος. Τον έθαψαν στη γενέτειρά του Τσούφου και πολλοί αφοσιωμένοι μαθητές του τον θρήνησαν επί τρία χρόνια.

Χρειάστηκαν μερικοί αιώνες για να αναγνωρισθεί η διδασκαλία του Κομφούκιου. Από το 141 π.Χ. με διάταγμα του Κινέζου αυτοκράτορα ο Κομφουκιανισμός έγινε επίσημη θρησκεία και φιλοσοφία του κράτους. Το 59 μ.Χ. με αυτοκρατορικό διάταγμα ο Κομφούκιος έγινε αντικείμενο θρησκευτικής λατρείας. Με την πάροδο των αιώνων ανεγέρθηκαν ιερά σχεδόν σε κάθε πόλη προς τιμήν του μεγάλου δασκάλου. Από τότε ως το 1912 η διδασκαλία του Κομφούκιου καθόριζε τους επίσημους θεσμούς της κινεζικής αυτοκρατορίας.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 162 21/7/2020 12:15:37 μμ

Η διδασκαλία του Κομφούκιου

Οι διδασκαλίες του Κομφούκιου είναι συγκεντρωμένες στα Ανάλεκτα, μια συλλογή από σκέψεις και απαντήσεις του σε ερωτήματα, που επιμελήθηκαν οι μαθητές του – πιθανόν και μαθητές των μαθητών του. Ο Κομφούκιος θεωρούσε την ανθρώπινη φύση αφετηριακά καλή, η οποία όμως χρειάζεται να διαπαιδαγωγηθεί για να καλλιεργήσει αυτήν τη φυσική της αγαθότητα. Επιδιώκοντας να διαμορφώσει ανθρώπους ευγενείς και αξιοπρεπείς, το βασικό του ενδιαφέρον ήταν οι αρμονικές σχέσεις των ανθρώπων. Η κατεξοχήν αρετή για τον Κομφούκιο είναι η ανθρωπιά, με την οποία συνδέονται άμεσα: α) η δικαιοσύνη, β) ο υιικός σεβασμός, γ) η αδελφική στοργή, δ) η πιστότητα και η αμοιβαιότητα στις σχέσεις, που καθορίζεται από την προτροπή: «Μην

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 163 21/7/2020 12:15:37 μμ

κάνεις στους άλλους ό,τι δε θα ήθελες να κάνουν σε σένα» και ε) οι ευγενικοί τρόποι. Οι αρετές αυτές αποτελούν γνώμονα για την ορθή συμπεριφορά στις πέντε βασικές ανθρώπινες σχέσεις: ηγεμόνα με υπηρέτη, πατέρα και γιου, άντρα και γυναίκας, γέρου και νέου, φίλου προς τον φίλο.

Ο Κομφούκιος δεν μπορεί να θεωρηθεί θρησκευτικός ηγέτης, αλλά **ηθικοδιδάσκαλος**. Αντιμετώπισε τη θρησκεία ως απαραίτητο στοιχείο για την τάξη μέσα στο κράτος και την κοινωνία. Αποδέχθηκε την πατροπαράδοτη κινεζική ευσέβεια, με τη βεβαιότητα ότι υπάρχει στο σύμπαν μια υπέρτατη δύναμη που στηρίζει τη δικαιοσύνη και την αρμονία, και στερέωσε τη διάχυτη κινεζική πίστη στον Ουρανό και τα προγονικά πνεύματα. Ο Ουρανός, ως υπέρτατη ύπαρξη, καθορίζει τις

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 164 21/7/2020 12:15:37 μμ

ηθικές εντολές για τους ανθρώπους και τον σκοπό και τον προορισμό του κόσμου. Αυτόν τον δρόμο του Ουρανού (Τάο) οφείλουν να βαδίζουν όλοι οι άνθρωποι. Αληθινή ζωή σημαίνει ζωή με το θέλημα του Ουρανού. Άλλωστε ο Κομφούκιος πίστευε ότι από τον Ουρανό είχε λάβει κι ο ίδιος την αποστολή του.

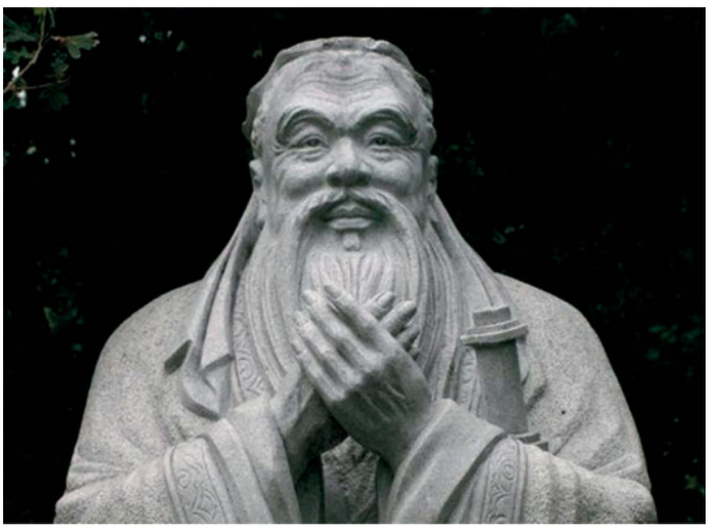

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 165 21/7/2020 12:15:37 μμ

Από τα Ανάλεκτα του Κομφούκιου

- **Ο Τσι Τσαγκ ρώτησε τον Κομφούκιο για την τέλεια ανθρωπιά [ρεν]. Είπε ο Κομφούκιος: «Όποιος μπορεί να πραγματώνει οπουδήποτε τις Πέντε Αρετές, είναι τέλειος άνθρωπος». Παρακάλεσε να τις ακούσει. Είπε ο Κομφούκιος: «Σεβασμός, γενναιοδωρία, ειλικρίνεια, εξυπνάδα, ευσπλαχνία: Σεβαστικός; Δεν ταπεινώνεσαι. Γενναιόδωρος; Κερδίζεις το πλήθος. Ειλικρινής; Σ' εμπιστεύονται οι άνθρωποι. Έξυπνος; Επιτυγχάνεις πολλά. Ευσπλαχνικός; Αρκεί αυτό για να 'χεις στην υπηρεσία σου άλλους».**
- **«Ο άριστος είναι σταθερός γιατί έχει αρχές, όχι γιατί έχει πείσμα».**
- **«Ό,τι αναζητεί ο άριστος στον εαυτό του, ο μικρός άνθρωπος το αναζητεί στους άλλους».**

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 166 21/7/2020 12:15:37 μμ

Μνημεία

Τα κτήρια του Κομφουκισμού είναι αφιερωμένα κυρίως στη μνήμη του Κομφούκιου. Η πόλη Τσού-φου είναι γεμάτη με πολιτιστικά κειμήλια, από τα οποία τα πιο γνωστά είναι ο Ναός του Κομφούκιου, το Νεκροταφείο του Κομφούκιου και η Οικογενειακή Έπαυλη του Κομφούκιου. Πρόκειται για μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 167 21/7/2020 12:15:37 μμ

Η ζωή του Λάο-Τσε (6ος αι. π.Χ.)

Πρόκειται για μια θρυλική κινεζική προσωπικότητα του 6ου αι. π.Χ. και το όνομά του σημαίνει ο γερο-διδάσκαλος. Είναι τόσο λίγα και αμφιλεγόμενα τα στοιχεία που αναφέρονται στη ζωή του, ώστε να αμφισβητείται αν υπήρξε ιστορικό πρόσωπο.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 168 21/7/2020 12:15:37 μμ

Ωστόσο, οι περισσότεροι μελετητές δέχονται ότι ο πυρήνας του βιβλίου Τάο Τε Τσινγκ ή Κινγκ, που συνδέθηκε με το όνομά του πρέπει να αποδοθεί σε μια πολύ σημαντική ιστορική μορφή, την οποία ταυτίζουν με τον Λάο-Τσε.

Στη βιογραφία του που συντέθηκε γύρω στο 100 π.Χ., λέγεται ότι γεννήθηκε το 604 π.Χ. σε ένα χωριό της επαρχίας Χου, στη νότια Κίνα. Είχε θέση αρχειοφύλακα, ίσως ιστοριογράφου, στο παλάτι. Απογοητευμένος από την παρακμή του αυτοκρατορικού οίκου εγκατέλειψε στα γεράματά του τη θέση και την πατρίδα του και έφυγε προς τα δυτικά της Κίνας. Κατά τη βιογραφία του, στο φυλάκιο των συνόρων ο αξιωματικός της φρουράς τον παρακάλεσε, προτού να εγκαταλείψει τη χώρα, να του αφήσει γραπτή τη διδασκαλία του. Ο γερο-διδάσκαλος

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 169 21/7/2020 12:15:37 μμ

εκπλήρωσε την επιθυμία του αξιωματικού και έγραψε ένα βιβλίο σε δύο τμήματα, στο οποίο ανέπτυξε τη διδασκαλία του για το Τάο και την Τε σε 5000 λέξεις. Έπειτα έφυγε και κανείς δε γνωρίζει τι απέγινε. Παραδόσεις αναφέρουν ότι έζησε ως ερημίτης μέχρι τα βαθιά γεράματα. Ωστόσο, όσο ομιχλώδης είναι η ιστορία του, τόσο λαμπερό εμφανίζεται το πρόσωπό του μέσα στους ταοϊστικούς θρύλους. Στις κινεζικές απεικονίσεις παρουσιάζεται σαν γέρος με πρόσωπο μικρού παιδιού. Ο θρύλος τον θέλει να γεννιέται ώριμος γέροντας. Η μορφή του Λάο-Τσε δεν έπαψε να είναι σεβαστή σε όλα τα στρώματα της κινεζικής κοινωνίας. Για τον λαό έγινε άγιος και θεοποιήθηκε. Μια επιγραφή του 165 μ.Χ. τον περιγράφει «συναιώνιο με τα φωτεινά σώματα», δηλαδή τον ήλιο, τη σελήνη, τα άστρα.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 170 21/7/2020 12:15:37 μμ

Το βιβλίο που «έγραψε» είναι το περίφημο **Τάο-τε-Τσινγκ** ή **Κινγκ**, το πιο βαθύ και αινιγματικό κείμενο της κινεζικής γραμματείας. Είναι γραμμένο σε έμμετρο και πεζό συγχρόνως λόγο με απλή και λακωνική έκφραση και διαιρείται σε 81 κεφάλαια. Στο βιβλίο συγκεντρώνεται η αποφθεγματική σοφία των προηγούμενων διδασκάλων για το Τάο και γίνεται πλούσια χρήση της λαϊκής θυμοσοφίας.

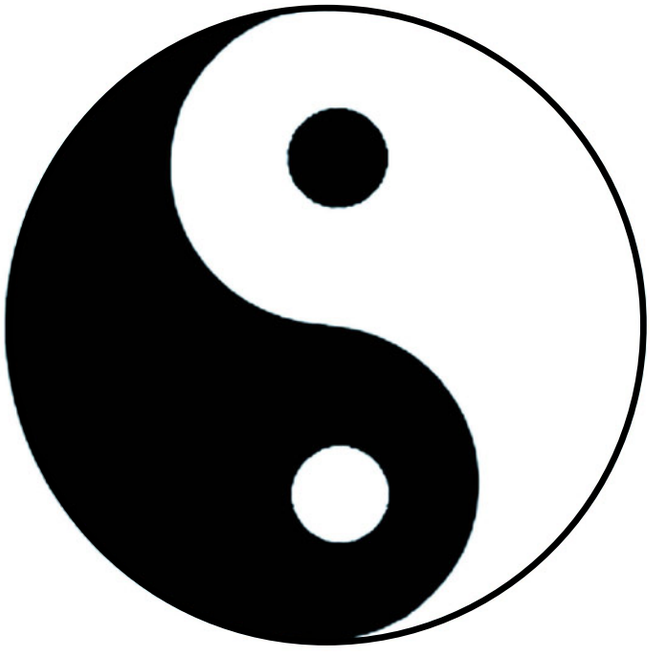
Η διδασκαλία του Τάο

Δεν υπάρχει αντίστοιχη ελληνική λέξη για τη μετάφραση του όρου Τάο. Το Τάο είναι αθέατο, άφατο, ασύλληπτο, απρόσωπο. Όλα δημιουργούνται από το Τάο και επιστρέφουν σε αυτό.

Επίσης, υπάρχουν κάποιες αρχέγονες δυνάμεις, το **Γιανγκ** και το **Γιν**, οι οποίες είναι αντίθετες, αλλά

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 171 21/7/2020 12:15:37 μμ

αλληλοσυμπληρώνονται. Οι δυνάμεις αυτές είναι η φωτεινή και η σκοτεινή δύναμη, το θετικό και το αρνητικό, το αρσενικό και το θηλυκό, ο ουρανός και η γη, το χρονικό και το τοπικό. «Ένα μέρος γιν και ένα μέρος γιανγκ, αυτό είναι το Τάο». Από την κίνηση και την αντίθεση του γιανγκ και του γιν προήλθε το κάθε τι στον κόσμο.

Το σύμβολο του γιανγκ και γιν που παίζει σπουδαίο ρόλο στην κινεζική σκέψη.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 172 21/7/2020 12:15:37 μμ

Ο Λάο-Τσε κράτησε αρνητική στάση στη γνώση, τη δράση, τη δόξα, τον πλούτο. Αναγνωρίζοντας ότι υπάρχει μια απόλυτη ενότητα στο σύμπαν, ακολούθησε μια ασκητική στάση. Η απλότητα γι' αυτόν είναι το ιδανικό. Θέλει τον άνθρωπο ταπεινό, πράο κι ευχαριστημένο με τα λίγα. Η στάση που προτείνει είναι αυτή της απάθειας και ησυχίας. Η επιστροφή στη φύση και η εγκατάλειψη του τεχνητού και συμβατικού πολιτισμού θα οδηγήσει τα πράγματα και τις συνθήκες του κόσμου να κυβερνώνται από μόνα τους, ήρεμα και αυθόρμητα. Η περίφημη θέση του, το γου γουέι (απραξία), θα μπορούσε να συνοψιστεί στην παρότρυνση «μην κάνεις τίποτε» ή «κάνε το κάθε τι μην κάνοντας τίποτε».

Αμφισβήτησε τη σημασία της ανθρώπινης σοφίας και της πολιτικής επιβολής, εξύμνησε το αυθόρμητο,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 173 21/7/2020 12:15:37 μμ

το φυσικό. Το ιδεώδες των ταοϊστών ήταν μια μικρή πολιτεία-κράτος που δεν κάνει πολέμους. Έδειξε το παράλογο, τη ματαιότητα και τους κινδύνους που κρύβονται πίσω από τον εγωισμό, τους τύπους και την υπερβολική οργάνωση.

Από το Τάο Τε Τσινγκ ή Κινγκ

Έχω τρεις θησαυρούς και τους φυλάω καλά.
Ο πρώτος είναι η συμπόνια,
δεύτερος η λιτότητα, και ο τρίτος
να μην είμαι πρώτος και καλύτερος.
Μονάχα ο συμπονετικός μπορεί να είναι γενναίος
και όποιος είναι λιτός μπορεί να είναι γενναιόδωρος
και μόνον όποιος δεν τολμά να πάρει την πρώτη θέση
μπορεί να γίνει πρώτος στο κράτος.
Σήμερα οι άνθρωποι είναι γενναίοι
χωρίς να είναι συμπονετικοί,

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 174 21/7/2020 12:15:37 μμ

γενναιόδωροι χωρίς να είναι λιτοί
και ορμούν μπροστά χωρίς να συλ-
λογίζονται τους πίσω.
Αυτός είναι ο δρόμος του θανάτου.
Ο συμπονετικός άνθρωπος νικά
στις μάχες του
και σώζει ό,τι υπερασπίζεται με
αγάπη.

Όταν γεννιέται ο άνθρωπος είναι
τρυφερός και αδύναμος,
όταν πεθαίνει είναι σκληρός και
αλύγιστος.
Έτσι είναι όλα τα πράγματα.
Τα δέντρα και τα φυτά όσο ζουν εί-
ναι ευλύγιστα και τρυφερά
κι όταν πεθαίνουν γίνονται ξερά και
σκληρά.
Το σκληρό και το αλύγιστο
είναι σύντροφοι του θανάτου.
Το τρυφερό και το αδύνατο
είναι σύντροφοι της ζωής.
Το αλύγιστο όπλο σπάει

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 175 21/7/2020 12:15:37 μμ

και το σκληρό δέντρο θα κοπεί.
Γι' αυτό ό,τι είναι σκληρό και μεγάλο
θα ριχτεί κάτω,
κι ό,τι είναι ευλύγιστο και αδύνατο
θ' ανέβει ψηλά.

Δώσε παντού ζωή και τροφή.
Ό,τι δημιουργείς μην το κατέχεις.
Μην προσδοκάς ανταμοιβή απ' ό,τι
ωφελείς. Γίνε οδηγός, μην είσαι
αφέντης. Αυτή είν' η αληθινή αρετή.

Η λέξη σοφός στα κινέζικα

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 176 21/7/2020 12:15:37 μμ

Κομφούκιος και Λάο Τσε: Δύο αλληλοσυμπληρούμενες πλευρές του κινεζικού χαρακτήρα

Όσο διαφορετικούς δρόμους κι αν ακολουθούν οι ιδέες του Κομφούκιου και του Λάο-Τσε, εντούτοις και οι δύο στοχαστές συμφωνούν στον τονισμό της αξίας του μέτρου, υπογραμμίζοντας ότι τα άκρα φέρουν το αντίθετο από αυτό που επιδιώκεται. Συχνά οι απόψεις του Ταοϊσμού και του Κομφουκιανισμού αλληλοσυμπληρώνονται.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 177 21/7/2020 12:15:37 μμ

Δραστηριότητες

Ινδοϊσμός

- Εργασία σε ομάδες: Περιγράψτε τις βασικές λατρευτικές πρακτικές ενός Ινδοϊστή και εξηγήστε τη σημασία τους για τη ζωή του.

Βουδισμός

- Σε συνεργασία με τον/την διπλανό/ή σας να επισημάνετε την αλήθεια ζωής που αναδεικνύεται μέσα από την αφήγηση «Οι έξι τυφλοί». Αναγνωρίστε τη σχέση της με τη ζωή και τη διδασκαλία του Βούδα.

Κομφούκιος / Λάο Τσε

- Δημιουργήστε έναν κατάλογο με κοινά στοιχεία των θρησκειών της Ανατολής.
- Πολλοί σύγχρονοι Ευρωπαίοι έλκονται από τις ανατολικές θρησκείες. Παρουσιάστε παραδείγματα και προσπαθήστε να εξηγήσετε τις αιτίες.

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 178 21/7/2020 12:15:37 μμ

ΠΗΓΕΣ ΥΛΙΚΟΥ

Οι διαδικτυακές πηγές προσπελάστηκαν το 2020 στο πλαίσιο της άντλησης του εποπτικού υλικού.

Εισαγωγική σημείωση

Τα παραθέματα και το εικονιστικό υλικό των οποίων η βιβλιογραφία δίνεται μέσα στο σώμα κειμένου δεν αναφέρονται εκ νέου. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα. Επιπρόσθετα:

Τα βιβλικά παραθέματα προέρχονται από:

– **Η Καινή Διαθήκη, Το πρωτότυπο κείμενο με μετάφραση στη δημοτική, μτφρ. Γαλίτης Γ., Βασιλειάδης Π., Καραβιδόπουλος Ι., Γαλάνης Ι. (φιλολογική επιμέλεια Κ. Χιωτέλλη), εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: http://**

26-0649_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 179 7/2/2024 10:04:00 πμ

hellenicbiblesociety.gr/bible, και

– Η Παλαιά Διαθήκη, Μετάφραση από το πρωτότυπο κείμενο, μτφρ. Β. Τσάκωνας, Μ. Κωνσταντίνου, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: http://hellenicbiblesociety.gr/bible
– Οι αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη, 2016) ανακτήθηκαν από: https://www.holycouncil.org
– Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: http://ebooks.edu.gr

Εικονιστικό Υλικό

– Από τον δικτυακό τόπο της «Αποστολής», http://mkoapostoli.com, ανακτήθηκαν οι παρακάτω φωτογραφίες, 10/2/2020: α) Σήμα Αποστολής, β) Όταν παίρνεις γεμίζεις τα χέρια – όταν δίνεις γεμίζεις την ψυχή: 52 σάκοι με φάρμακα συγκεντρώθηκαν στα

26-0649_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 180 7/2/2024 10:02:00 πμ

Πετράλωνα και στην Κόρινθο για το Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής, 17/11/2012, γ) «Ασθενείς που υιοθετούμε, δεν τους ξεχνούμε» – 12.000 φάρμακα σε Μητροπόλεις Δήμους και Ιδρύματα του Αιγαίου, 9/12/12, δ) Συγκέντρωση φαρμάκων στους Ιερούς Ναούς της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, 9/1/13, ε) Το Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής στους Λειψούς και στους Αρκιούς, 10/6/12, στ) Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμος με την «Αποστολή» στη Σάμο, 19/11/15, ζ) Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής στον Δήμο Ηλιούπολης, 13/06/2012, η) Η «ΑΠΟΣΤΟΛΗ» κοντά σε 550 οικογένειες της Θράκης, 5/4/2019, θ) Η «ΑΠΟΣΤΟΛΗ» κοντά στους Μαθητές και τις Οικογένειές τους, 8/11/2018 ι) Πρωτοβουλίες της «ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ» για τα παιδιά πρόσφυγες-μετανάστες, 28/11/2019.

26-0649_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 181 7/2/2024 10:05:44 πμ

– «Δημογραφική ποσόστωση των Ορθοδόξων κατά χώρα στον κόσμο». Στο https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Christian_denominations_by_number_of_members
– «Η Ορθόδοξη Εκκλησία ανά τον κόσμο». Ιστοσελίδα Ιεράς Μητρόπολης Βελγίου, στο: http://www.orthodoxia.be/GRkerk/10orthekklisiakosmos.html
– Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016. Στο: https://www.holycouncil.org/-/message?inheritRedirect=true
– Διασπορά των Ορθοδόξων στον κόσμο. Στο http://www.pentapostagma.gr/2013/02/blog-post_6190.html
– Εναρκτήρια συνεδρία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Κρήτη,

26-0649_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 182 7/2/2024 10:06:13 πμ

2016. Στο: http://fanarion.blogspot.gr/2017/01/blog-post_13.html
– Ο Ευαγγελισμός, Sorin Dimitrescu https://www.wikiart.org/en/sorin-dumitrescu/the-annunciation-study-5
– Βαν Γκογκ, Έναστρη νύχτα. Στο: https://www.lifo.gr/team/bitsandpieces/38948
– Π. Κλέε, Ψάρια. Στο: https://gr.pinterest.com/pin/134404370104708877/
– Π. Κλέε, Πουλιά. Στο: https://gr.pinterest.com/pin/157485318195317757/
– Βίνσεντ Βαν Γκόγκ, Ο Καλός Σαμαρείτης, 1890, Kröller-Müller Museum, Otterlo, Ολλανδία.
– Μετανάστες, Βλάσης Κανιάρης, 1974.
– Κοντά και μακριά, εικόνα στο: https://medium.com/@bezopnetwork/democratising-

26-0649_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 183 7/2/2024 10:06:27 πμ

dispute-resolution-with-smart-contracts-953d9427f0c8

– Η ιστορική συνάντηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα και του Πάπα Παύλου στα Ιεροσόλυμα, 1964. Στο: http://fanarion.blogspot.gr/2014/01/blog-post_13.html

– Βαπτιστήριο χριστιανικής οικίας στη Δούρα Ευρωπό, αρχές 3ου αι. Στο: https://www.archaiologia.gr/

– Κατακόμβη Αγίας Πρίσκιλλας, Ρώμη. Στο: http://www.hristospanagia.gr/?p=20329

– Μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 11ος αι. Στο: http://www.pi-schools.gr/lessons/aesthetics/eikastika/afises/images/afises/8d.jpg

– Ιησούς Χριστός, Α. Ρουμπλιόφ, ρώσικη εικόνα, 15ος αι. Στο: http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/panagiotou_roublev.html

26-0649_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 184 7/2/2024 10:06:41 πμ

– Χάρτης Παγκόσμιας κατανομής Ισλαμικών πληθυσμών. Στο: http://www.liberal.gr/arthro/73606/apopsi/arthra/i-oikonomiatou-islam-ta-prota-chronia-kai-pos-epirease-tin-dusi.html

Ιστοσελίδες-άρθρα στο διαδίκτυο

– Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, http://iaath.gr/idrymata/mko-apostoli
– Ανθρωπιστική βοήθεια στο Κόσσοβο και στους πρόσφυγες του Λαυρίου από την Αποστολή, 6/6/12. Στο: http://mkoapostoli.com/%ce%b1%ce%bd%ce%b8%cf%81%cf%89%cf%80%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b2%ce%bf%ce%ae%ce%b8%ce%b5%ce%b9%ce%b1-%cf%83%cf%84%ce%bf-%ce%ba%cf%8c%cf%83%cf%83%ce%bf%ce%b2%ce%bf-%ce%ba%ce%b1%ce%b9/

26-0649_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 185 7/2/2024 10:06:54 πμ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ε΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Ορθόδοξη Εκκλησία σε διάλογο με τον δυτικό Χριστιανισμό

IV. «ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΕΝΩΣΕΩΣ»: ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ 5

V. «ΕΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ ΕΥΛΟΓΕΙΤΕ ΤΟΝ ΘΕΟΝ»: ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΥΣΗ 21

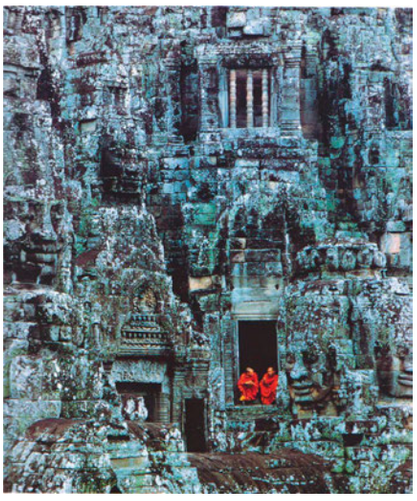
21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 186 21/7/2020 12:15:38 μμ

ΣΤ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Μονοθεϊστικές θρησκείες: Ιουδαϊσμός και Ισλάμ..... 53
Ι. Ιουδαϊσμος 55
ΙΙ. Ισλαμ 86

Ζ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Θρησκείες της Ανατολής.....113
Τοποι και συνηθειες: Ενα πανορama 114

21-0203_g_g_thriskeutika_52-96_28b.indd 187 21/7/2020 12:15:38 μμ

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.